

O`du `da si osu ri owu ni azini ari ri ra ni a`dule

Ari Adaza Ombacia Mba

O`Du 24/6/1981 Si Ri

E`yo Justice and Reconciliation Project (JRP) ma driari

`Ba e`do JRP ni eli 2005 si angu omvele Guluaria `di Ugandaa. Asisile niri andra lezu e`yo onizu azini e`yo orodriru `diyi esuzu `ba andra ocoko esu `ba a`di ma alea `diyi vu, yi ma egata yi pie azini yi dri geri ndundu yi fezu asi anzu ma ta mbazu geri e`yo a`dini `diyi ma eti ondazu azini sizuri yi pie tualu risi. Azini e`yo `ba nde yini andra muzu alenia si `diyi `bazu wala ru `ba azi `diyi ni e`yo nizu yi ma dria ani.

Ika le e`yo oni JRP ma dria angiri, mi eri esu adresi `diyi ma alea: JRP at <http://www.justiceandreconciliation.com> kaniku is waraga email info@justiceandreconciliation.com

All pictures in this publication are courtesy of JRP.

© The Justice and Reconciliation Project 2014. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without full attribution.

Awa`difo feza

`Ba `eyo `diyi si pi va ri andra Evelyn Akullo Otwili pi Victoria Esquivel-Korsiak be. Awa`difo azini ri afe Lino Owor Ogora pi dri Harriet Aloyo pie azini Jennifer Gigloitti dri yini e`yo siza `diri otule ri si. Awa`difo azi amburu ama fe Stephen Acidri pi dri Padre Alex Matua be azi dria yi ni ngale e`yo siza `di ma azako zu `diyi si. Afe vini a`wa`difo ata ezo Drateru Alice Maureen pi dri Fetaru Dorothy Alemiga be azi yi ni ngale e`yo si za `di oja zu Lugbarati si ri si. Awa`difo azi ma mu di `ba dria andra yi epa `ba a`di andra Ombacia `da ma alea `diyi dri azini `ba andra odra `ba `diyi ma ori`ba yi dri yini ama dri e`yo nzezu e`yo andra i `ye pi ri ma dria ra ri si.

Thanks also to the Royal Norwegian Embassy for their financial support.

Ba buku `di otu pi muke ri Oryem Nyeko `i.

ISBN: 978-9970-36-003-1

E`YO DRI OTILE `DIYI

E`yo eceza	1
E`yo eti nzeza	2
Geri ayule e`yo vuti ondazu `diyi	4
E`yo dri kulu o`dita ombacia ri ma dria ri	6
Asikari ma efita St Joseph`s college a azini Ombaci Misonia ri.....	7
E`yo yi `ye `ba St. Joseph`s College Ombaci ma ekilizia (kanisa) ma alea `diyi	7
E`yo yi `ye `ba jokoni azini jo nyaka nyazu St. Joseph`s College Ombacia ri ma alea `diyi.....	8
Kilasi St. Joseph`s college vile `diyi.....	8
E`yo gareji azini pari `bani afa edezu bawu siri ma alia ri.....	9
Azi ngaza Red Cross azini `ba dini vile `diyi ni nga `ba asikari ru ku `diyi ma edri epazu `diyi ..	11
E`yo yi `ye `ba ari adaza `di ma vutia `diyi	12
`Ba `ba ni bile aru ru `diyi.....	12
Ba ebi pie `diyi jizu arojoa Angalia ri.....	12
`Ba `dayi ma apata re ri	14
Nyadi avu tozu alenia karakara ri	14
E`yo fepi `ba `ba o`di`ba `diyi ma o`di `ba ri azini `ba `ba o`di`ba `diyi a`di pi yi ya ri	17
`Ba ambo asikari vile Oyite Ojok.....	18
E`yo Ewaru `Diyi	20
Alio	20
`Ba lele tu `diyi avizu ri	20
Yini onita avizuri.....	21
Suza awi pi `ba yi ma rua `dani `dani ri.....	21
`Ba avi ba iriti `diyi	22
`Ba Eco E`yo `Di Ma Aza Ko Ngonia Ri	23
Egata yini fe gamete dri diyi.....	23
Egata fele gamete Uganda vileri dri azini Amuti gamete ma pala yo (NGO) azi nga `ba West Nile-a `diyi dri `diyi.	23
Ru `ba `bani o`di azini yi epa `ba ari adaza Ombacia ria ri	24

E`YO ECEZA

Ewu aga`ba `bo `diyi ma alea, West Nile ovupi Uganda ma woko etuni `de ria leri ri ebi ocoko isu a`di ndu ndu si saaru ani fe candi `ba yi opa`ba a`di nde ma alia ra `diyi dri tu. Mba o`du 24/6/1981 si, a`di `de pi Uganda National Liberation Army (UNLA) (ndra `bani omvele Obote ma asikari) ru ri pi ma eselea Uganda National Rescue Front (UNLRF) (`bani omvele Azaka kaniku Gorilla) ri pie ri ma alea, `ba ogogo turu alu ma drilea odra ra azini kalafe `bani lale ku ni esu nyi`bileko indi. Ari adaza `di ma dria `ba ni e`yo saaru ra te, `ba ondani e`yo nde ma vuti kilili ru eli agapi `di ma alia ku. Amuti omvele Justice and Reconciliation Project (JPR) ega e`yo ari adaza ndra `i`ye pi Ombacia ri si zu vaa de nga `ba ndra e`yo nde ndre `ba eyi ma mile si `diyi ma azi ace nga ci. Azini `bani e`yo nzezu e`yo yi `ye `ba ndu ndu Uganda ma woko oruleru ri ma alia ri ma dria ria, `ba e`yo ari adaza ni Ombacia ri ma ru aji indi.

Engazu Arua tawunia ecazu Ombacia, eri mailo su geri Rhino Camp vile ri si. `Ba e`do Ombaci Mison ni eli 1920 si, te `ba e`do sukulu St. Joseph`s college Ombaci ni ri 1943 si. Sukulu nde nga eca gamete ma dria eli 1970 a leri `dia. E`dozu mba iri 2012 si, JPR ebi dri fu `ba andra yi pa `ba dra ma alia ra `diyi be azini o`bi ndu ndu ombacia `diyi pie paale si paale si e`yo onizu ari adaza nde ma dria azini e`yo ni ri si zu vaa ci. `Ban i `yo ri si, `ba ogo go alifu mudri (10,000) `dipi tra ndra yi Ombaci misonia azini sukulua eyi ma edri pa zu. Esu de Red cross `ba pari `bayi ma aza ko zu West Nile si ri Ombacia. E`yo `di fe o`bi karakara yini emu zu yi pa zu `daa ni. E`yo `ba ni `ba o`dizu Ombacia ri e`da vini inzita ako `bani ekilizia ru zu ku, ekile andra eyi `ye `ba Lodonga a azini Ediofe a `diyi ma azi le.

`Ba dria `ba ni e`yo nzezu yi pie `diyi ati woro ra kini ari adaza `di e`do andra saa na o`biti si asizu saa su o`biti si, mba o`du 24/6/1981 si. Esu de ozoo ni `di azini azaka `diyi `ba yi vile osu ambu `diyi mupira pari St Joseph`s college ombaci ni ri ma alea sukulu nde ma ngukua `daa. Ri di osu nde gbi Arua drialeru. Asikari Obote vile `diyi ka mu osu azaka vile `diyi ma owu eri `bo, e`do di emu ombacia le ru. Azaka ka mu asikari Obote vile `diyi ndre emuria `bo, e`do di apa Oluodria leri. Asikari Obote vile `diyi nite azakoma fezu yi drozu ri ma paria oja yi fizu St. Joseph`s college Ombacia azini misonia yini ega kini azaka ozi yi `da `da ri si, ani e`do osu gbi `bay i ma dria. `Ba Red cross vile `diyi, `ba dini vile `diyi pie, o`bi yi atri ti; azini o`bi le asikari `diyi dri dria dria fe eyi atrizu `i ka ti. Yi ni `ba yi gbiria azini obgita ma vutia, asikari `diyi o`du azini ree o`bi yi ma sende afa azi ndu ndu `diyi pie. Nga afa `diyi dro lori ma dria, azini obi `ba azi yi aru ru afa nde yi ji zu barakisia Arua `dale. `Ba obile aru ru `diyi ma azi eda dri ra te azi `diyi awini dri eda ku ye. `Ba nga `ba nyi`bileko esu `ba `diyi ma azi ji arojo Angali ni ria aro esu zu (Angali ni Mailo 105). `Ba azi yi opa `ba ra `diyi nga di apa Congo a kpere a`di ni `i deria. `Ba ace `ba misonia `diyi nga di avu dra `ba `bo `diyi tra azini sa misonia `da ogogo. Kalafe `bani sale `bile su `dayi ma alia ri ogogo 60 pi ma eselea 100 be. `Ba yi opa`ba ra `diyi ma `yota si, asikari Obote vile `diyi fe e`yo `ban i `ba o`dizu ri ni. Te azaka `ye vini onzi indi yini emuzu osu yi vile `diyi arizu Misonia azini sukulu ma ageyia ri si. `Yeta asikari Obote vile `dayi ni andra `ye `da nyo azita wudrikuru ni `bani ani `ba ada ma ta mba zu azini `ba ovu `ba asikari ru ku `diyi ma ageyi tezu ri ra. Eri di azi gamete Uganda vile ri ni ndrezu kini `ba ma ji `ba andra e`yo `di `ye `ba `diyi azita drilea ra.

E`yo `bani sile `di ece e`yo dria andra yi `ye `ba ombacia o`du ari adaza ni si `diyi azini candi eri ni fele `ba yi opa `ba ra `diyi dri ecazu kpere curu`do `diyi. Eri ni saa `duzu ezuru ari adaza `di ma vutia ri si, `ba e`yo di ma vuti ondapi `diyi esu e`yo ewaru yini o`biria e`yo nzeza ndu ndu `ba ndra yi opa pi ra `diyi ni nze `diyi osizu afa alu ru `ba nde yini e`yo nde egaria. E`yo `di ni `i `ye `di, esu de `ba yi opa `ba ra `diyi ma azi yi ndra anzia ru nya nya econi ani e`yo nde yi ega woro ku. `Ba e`yo nde ni ndra esu nde angiria `diyi ma azi de di vini nya nya ani eco ni e`yo nde yi ega onyi ru ku yi ma omi ni dezu `bo ri si. O`bazu `diyi ma dria, ari adaza nde ri `ye i esele ndu ndu si, `dale ci `dole ci (awakawa ru). Asikari Obote vile `diyi ri efi geri ndu ndu si, azini `diyi ri aci jo yi ma alea si oru andre oru andre yini jiria `ba ogbi si azini `ba re si. E`yo siza `di ece e`yo kilili ndeni e`yo `i `ye pi o`du `dasi ri ma dria. E`yo si za nde `di ece vini asisile ari adaza `di ni ri pi `ba ari nde ada pi `diyi a`di pi yi ya ri pie. Asi e`yo dri kulukulu ocoko `ba yi pa `ba ra `diyi ni esu eca zu kpere curu`do ri ma dria, azini egata `ba nde yini fe saa `bani yi ozizu ria ri si ri `diyi. Ekile yi ofezu azini eyi ma edri nyaza otuzu, onita fezu anzi yini `diyi dri azini asi anzu eji zu.

E`yo eti nzeza

Ari adaza ombacia ri `ye `l emba o`du 24/6/1981 si a`di `l `yepi asikari Obote vile ri pi ma eselea azaka (gorilla) ru `diyi pie ri ma alia. Azaka `diyi ndra asikari Amini vile `bani omve le Uganda Army ru `diyi. `Bani di Amin vile gamete drozu `bo risi, asikari `diyi si amuti yini a`dini ni o`diru. `Ba ndra eri omve Uganda National Rescue Front (UNRF). Eci ki yi amuti a`dini omvele West Nile Bank Front ru ri be. Ama ka e`yo a`di `bani Amini ma gamete `bezu ri `du, asikari ndu ndu ekile asikari Tanzania vile `diyi, gorilla Uganda a ndu ndu `diyi pie eci ti a`di `di zu gamete `da `be zu ni. Nga di amuti UNLA ru ri ku West Nile ma ageyi tezu. `Bani `yo ri si, asikari Tanzania vile `diyi andra asianzuru. Te asikari Obote vile UNLA ru `diyi andra adra ru o`bi yi be fe ani `ba andra yi ori ori azini `ba andra aa yi si asi otiza be. Agupi azini alu JPR ni e`yo nzezu eri be ni nga `yo kini:

“Asikari ndra Tanzania vile `diyi ka mu mvi eli kali aro drini alu si (1981) si `bo, edri nyaza eca ewaru Uganda a a`disiku UNLA ru `diyi e`do di `ba o`di azini o`bi yi ma afa ree. Tuni ri mile `ba afa na yi ma dria, o`bi yi ma afa kile rediyo, gari, saa, nyaka azini bongo pie `diyi o`duzu, oku yi obizu ezoanzi pie azini `ba o`dizu”.

Suru si asikari Obote vile UNLA ru `diyi ndra tuni Acoli pi Lango be. Fe di ani egata `ba West Nilea `diyi ni kini `ba `diyi ri arioti ofe Idi Amini ni ndra Dr. Obote ni drozu gamete ma drile ru ri si ra ri si, azini candi fezu acoli yini Lango beri si. `Ba ndra amuti a`di ni Uganda National Rescue Front (UNRF) ru ri omve “Azaka” ni a`dusiku yi ndra yi ma dri ombe baka azaka ru ri si. Azaka dria pi asikari Obote vile UNLA ru ri pie o`bi `ye orisi yini azita onyoo teketeke ri si. `Ba yi ni `yo risi, amuti iri `diyi nyo azita `ba `diza si, oku obiza si, o`bi yi ma afa reeza si, afa ezaza pie, azini o`bi yi ni candi feza si. O`bi asi di ndra `ye orisi amvu `yazu, biasara `yezu dika muzu azia ofisi ndu ndu `diyi ma alea. Candi o`bi yi ni esu ri fe di apaki ndra Congoa azini Sudania.

Asi `baza pari `ba Mungu ni `diyi ni oazu ri ma dria ri

O`bi `ba ndra asi yi pa zu pari misoni ru `diyi ma alia. Te di asikari Obote vile UNLA ru `diyi `ba vini asi candi fezu angu misoni ru kile Ediofe le, Lodonga le azini Ombaci pile `diyi ma alea indi. Ogogo eli alu de nga po`di e`yo nde Ombacia `di `ye ni i ku, asikari Obote vile `diyi e`do candi fe `ba Mungu ma e`yo olu`ba `diyi ni o`bi azi `diyi pie indi. Suari azi alu Ediofea

ni ega o`du ndra oko asikari yini emuzu candi fezu o`bi yi ni ri kini:

“E`dozu saa na o`bitisi asikari Obote vile `diyi ni azi jo onyozu, evezu, afa rezu teketeke Arua tawunia `bo ri ma vutia, nga ki emu ama vu Ediofea esu de ama vile katile opizaru. Mani mu ria leria nzi ria, gbi ki osu ma dri ada rialeru. Anga di `yo kini ika osu gbi, angani `bile kopolo `di ni ri ne nzizu ku, ite nga ma eri nzi. Ma di mu jotile nzi `bo, efi ki e`do afa ree.”

Asikari nga ki suari `daa ci `diyi ma ageyi ce kuru. Ce ki vini agupi `daa ci `diyi ma ageyi kuru indi, Bisopi pie. Suari yini lezu muzu Bisopi vu, asikari azi alu ni ri yi ma aza ko te azini gbi osu ra osu nde le asikari ta suari yi ma azakopi ri bi ra. Asikari `da nga di `yo kini

“Suari yi `ba adro ni ani `i yi ji Bisopi vu”. `Ba di suari nde `diyi ima drilealeru, `ba di asikari azi `da yi ma vutialeru. Nga di `yo kini ika le ra igbi ma `i. “Ji di ama kpere Bisopi vu, ala di `da, ama suari ru `ba azia azini ezoanzi azi nga `baa ma be `diyi pie”. Asikari nga emu pale towi kaniku azia `dipi ama kalafe laz u ama apa ra ya kani yo yari onizu inisi.”

O`du azi ni si, asikari azi azaka dria ru ni apa emu I zi Ediofea a `daa. Asikari Obote vile `diyi ka mu e`yo `di eri `bo, nga mu kpere misonia `daa padere pi trazu ongulumu buradaru `di yi pie jo alu ma alea e`yo ozizu karileo `da ma dria. E`do ki candi fe padere yi ni brother yi pie le zu yi o`dizu te. A`i ki vini sende Bisopi vu karileo `da ma paria. `Da ma vutia, nga ki karileo `da esu zizaru ase alia. `Ba `di eri ra.

GERI AYULE E`YO VUTI ONDAZU `DIYI

`Ba pe ari adaza Ombacia ri ma vuti ondazu e`do zu eli 2012 si a`disikuni e`yo ndra `i `yepi ocoko ru `dari adi West Nile niri ma alia ci. Oko ri si, `ba e`yo eti ova pi JPR a `diyi mu andra Ombaci a mba iris i eli 2012 si. Pale oko `ba `diyi ni emuzu ombacia ri e`do `i mba o`du 14 si kpere 18 si mba su eli 2012 ni ri si. Azakoza `ba yi etra pi `diyi ni fele ri si, JPR nga di drile ba esu dri fu zu `ba ndra yi opa `ba ra `diyi ma azi yi pie azini ori `ba `ba odra`ba ra `diyi ni `diyi pie o`bizu e`yo nzezu yi pie tualu. Yi ni e`yo `diyi nze ria, ope `ba azi ni yi `ba nde yi ma eselea ngazu e`yo ozizu yi ma tia be ni. Yi ni e`yo nzeria, o`bi yi pie, `ba JPR a `diyi ece asisile yini e`yo diyi ma vuti ondazu `diyi kililiru azini e`do e`yo adaru ndra `i `yepi ombacia `diyi osi vaa. Amuti nde enga pi JPR a `diyi mu katoliki misonia azini Sukulua, pari ari adaza ni andra `i `ye zu ria azini pari nyadri o`bi dra `ba `di yini ovuzu ri ma alia. `Ba o`du e`da yi engazu misonia, sukulua azini nyadria. `Ba nde ozi `ba ndra yi opa `ba ra `diyi ma azi yi azini nze e`yo `ba azi ecopi e`yo ecepi yi dri ra `diyi ma azi pie yi ma emuta oko `di ma alea.

Pale iri yini emuzu ri `ye `l mba o`du 21 si kpere 24 mba towi 2013 si. Saa`di ma alea, `ba e`yo eti onda `ba `diyi ozi zita `ba alu alu ma tia yini ani e`yo nde yi osizu vaa `di. `Ba yi opa `ba ra `diyi ma azi emu e`yo nzezu Ombacia te `ba bi `ba azi `diyi ma vuti kpere yi vile akua. `Ba e`yo eti onda pi `diyi mu kpere Ko`bokoa azini Lodonga misonia a`disiku eli 1980 si kpere 1981 si misoni nde esu ocoko a`dini `diyi indi. `Ba nga di e`yo otu dri fuzu `ba ndra a`di ma alia yi opa pi ra `diyi ma azi yi pie saa yini dri edazu vile ri si be ni. `Ba `ye e`yo vu ti onda za pale na zu azini asizu ri mba o`du 23 si kpere 27 mba azia eli 2013 si. JPR nga di Mungu ziza `bani zi `ba odra`ba Ombacia `diyi ma e`yo egazu ri ma alia emu indi. `Ba andra yi epa `ba `diyi otu Mungu ziza `diri amuti omvele West Nile Liberation War Victims' Association ru ri be. `Ba ni otuta Mungu ziza ni `di yi oturia, `ba andra yi epa `ba ra `diyi ma azi emu ceni lezu `ba ma ozi yi zita si e`yo ecezu a`di `da ma dria. Mba o`du 25/6/2013 si, `ba e`yo vuti onda`ba `diyi de zita oziza ozile `ba ndra yi epa `ba ra `diyi ma tia `diyi. Mba o`du 26/6/2013 si, `ba azi nga `ba JPR a `diyi nga mu Lodonga a `ba andra candi esu `ba a`di si lodonga misonia mba o`du 1/6/1981 si `diyi ndazu. Asizu mba o`du 27/6/2013 si, `ba e`yo vuti ondapi `diyi mu di Angalia arojo andra `bani `ba nyi`bileko esu`ba `diyi jizu ri ma alea.

`Ba nga di `ba 74 `ba ndra yi pa pi ra `diyi ma eselea `diyi tra tualu mba o`du 23-25 mba mudri eli 2013 si ombacia ogogo, e`yo asizu `diyi nzezu. O`du nde `disi, `ba JPRa `diyi nga di e`yo andra yini osile la `ba nde yi dri yini yi ma egata fe zu drinia be ni. `Ba la e`yo siza nde mundutisi ra `ba emu di eri oja Lugbaratisi `ba nde yini ani eyi ma egata fezu drinia beni. Yini e`yo ale nya ria `ba yi opa`ba ra `diyi fe yima egata Buku nde ma ru ma dria, buku nde ma nguku azini andreti ni pie ma e`da ngole ya ri pie indi. Fe vini o`duko e`yo siza dria ri ma dria azini `ba eco `ba ndra ocoko esu `ba `diyi ma aza ko ngoni yari ma dria indi. Asizu, nga `ba odra`ba azini yi opa`ba ari adaza Ombacia ri ma alia `diyi ma ru fe ra.

Dria risi, JPR nze e`yo ongulumu pie pale azia, alenia `ba yi ndra 106. `Ba ozi zita ozile `ba

alu alu ma tia ri `ba 76 ma tia. `Ba nde yi ori`ba `ba odra`ba `bo `diyi ni `diyi `ba yi opa`ba ra `diyi ma azi yi pie. Alenia oku yi ndra 28 azini agupi 48. Yi ma eli e`dozu 30 si cazu 90 si. `Ba ndra `ba `diyi ope pi `diyi o`bi ndra yi etra pi ni pi ra kini `ba nde yi ndra a`di nde ma alia ci `diyi azini `ba ope yi geri `ban i e`yon i ondazu onda ri si.

`Ba e`yo vuti obipi `diyi ni emuria dika dika azini o`duko yini e`yo vuti ondazu ri ni `l ereria, `ba andra yi opa `ba `diyi ma azi e`do efu yi si ce ni lezu `ba ma ozi vini yi indi. `Ba zi `ba `bani ozi zitaa si `diyi ma rukusa raka, `ba si e`yo yini omvile `diyi ndo, azini `ba ayu e`da `bani o`dule `diyi ndo. `Ba ri e`yo oziza ongulumu niri pi `ba alu alu ma tia ri pie ozi munduti si azini `ba ri oja Lugbara tisi, `ba ni oja pi ri ndra `ba nde yi ma eelea ogogo. `Ba si e`yo `bani ozi `diyi woro vaa azini JPR nga eri ofu lazaru

E`yo eti ovaza eca kongoloru a`disikuni `du eli angiri (eli 32) ra ka `ba nga emu e`yo vuti ondaza e`do ndo. E`yo `di ma egata eca di ani abaza ru geri azi si. E`yo siza sile `dia ri eri e`yo onyiru ndeni `ba e`yo vuti ondapi JPR a `diyi ni eco esu azini eci tualu e`yo nde ma dria `diyi. Aleni nyaza ni efuzu kilili ru, `ba eci e`yo `bani esule `ba yi opa`ba ra `diyi ma tia ri pi, yi ma nzeta, pari alu alu yini andra yi zizu `diyi ma dria ri pie, e`yo `i `ye pi dria ri, o`du azini saa erini `i `yezu ri pi, `ba odra`ba `diyi ma kalafe pie azini yi a`di pi yi yari pie. `Ba o`bi eseke ni co e`yo `bani esule `diyi ma alea kilili ru. `Ba o`bi vini e`yo nde ova `ba andra ci `diyi ma azi yi ma tia dika dika. E`yo siza `diri ece e`yo andra `i `yepi ari adaza ru alipi eli 32 ri.

E`YO DRI KULU O`DITA OMBACIA RI MA DRIA RI

O`du a`di ni `da si, `ba yi vile aku ku pi emupi Ombaci Misonia azini St, Joseph`s college Ombacia ngiringiri a`di ni `da ma e`yo si `diyi ma kalafe ndra ogogo alifu mu dri (10,000) `dipi. `Ba azi alu ti ape pi e`yo`di ma dria ri si ni kini, "ama emu ori e`yo ama ni eri Vurraa kini Acoli ri Vurra jo yi eve afa yi be ri pie ri si." `Ba `diyi apa `daa ru zi zu o`du were ra ka `ba nga di `ba o`di ndo.

Asisile `ba `diyi ni apazu ombaci misonia ri agbari Red cross ni ndra oazu `daa ci ri si. Ega kini Ombaci ni onyiru kile `bule. `Ama ega e`yo zozu mailo iri Ombacia ri si te, te kini Red Cross su ki bendere yini ri Ombaci Misonia `daa ci. Ama ega di pari nde muke `ba ta mbazu `dini. `Ba `yo di vini ama ni kini `ba ezani oku ongulumu Red Cross pi vile Misoni be ri ku. Red Cross `ba ki ndra aro azakoma fezu `ba nyi`biliko e`su`ba `diyi dri esele coza kokoru rayia pini, asikari pie azini azaka pie. O`du `bani `ba o`dizu `da eca nga ku ru, amuti omvele Medicines Sans Fronties ru ri yi andra azakoma fe misonia `da ci. Yi emu ndra engazu arojo ambo Arua ni ri ma alea a`di Arua tawunia ri ma e`yo si.

O`du `bani `ba o`dizu `da ma o`buti si

Azaka efi ki misoni ma alea o`du were drile, de nga a`di e`doni nga ku ru. Yi ma azi `diyi ri oa emba `ba ma aku omvele Entebbe Quarters ru ri ma alea azini o`ba osu `bani omvele Anti Air Craft Gun ru `diyi pie Mupira paria sukulu ma ageyia inyia. O`biti o`dita vile `dasi azaka otu ki yi a`di `di zu asikari gamete vile `diyi pie Arua tawunia. Ndrema azi alu ega `yota azini `yozu kini yi ma `ye ki orisi azaka yini osu omvele Anti Air Craft ru ri gbizu ri si ku. De nga gbi ki osu ku, azaka fe ki azita kini oku mva be alia ri ma laki yi vaa azini `ba ma osu vini pamba anzi nyiri yi ma bilea ci. `Bani `yole risi, a`di azaka vile ri e`do `I saa iri o`bitisi. Esu de `du ni saa angiri ku, asikari gamete vile UNLA ru ri ecaki Ombacia engazu Arua tawunia ri si, e`do di a`di `di yi ma eselea azaka be.

`Ba azi ni yi ega ki ni, azaka tra andra yi mingu etia sukulua `daa, asikari gamete vile `diyi ka mu eca `bo, nzu di te. Te kiriti azi `diyi awi andra nyaka a`di sukulu ma woko ree ria kpere bomu ni e`deria nyaka yini a`diri ma alea. O`bi ka di mu asikari yi ne `bo, yi nga apa misonia. Oku azini alu ni nga ega kini:

"Red Cross ma ambo David azini Benard ri `yo o`bi yini kini ma fi Colleegea. Ani ki di ra kini e`yo azini onzi ci. Afi di woro joa bomu (osu efi) ma ori si. `Da ma vutia Red Cross pi nga paderea pie mu kalitile (geti) oru leru `di pi eci andraleru ri be ci'.

`Ba karakarau ega ra kini azaka azini ndra ci ru ni Abiriga `i, o`di asikari gamete vile `diyi kakau. `Ba ni ega ri si kini eri asikari ambo a`di ni ri `i. Agu nderi ndra `ba azi `bani e`yo o`bi ti ni azini osu gbita si ewaru ni. Mu `i zi otoko ombetia ecozu asikari gamete vile `diyi nezu

azini ecozu yi o`dizu beni. Eri ni ri ria osu gbiria, `ee efi ri fi kali tala si sukulua `dale. `Ba ne eri asizu asikari ni eri drozu ria dika `ba ni oku azini apa pi misonia ni gbi ria ra.

A`di asikari gamete vile ri pi ma eselea azaka pie ri `du saa alu pi ma eselea iri be raka azaka nga di apa ndo. Azaka ri ndra abe ayu osu opkokokoru `diyi be `i. Osu ci ambo azaka yini ndra ayu ri `bani omvele Anti Air Craft ru ri `i. `Ee efi yi ni gbi ri ni dekada `du ogogo mudri ka eri ca asikari gamete vile `diyi vu ndo. A`di `di ma alia asikari gamete vile `diyi ka mu azaka yi ma okpo nde `bo, azaka nde apaki di misoni alea si trua trua aku eselea si `dale. Saa `da ma alia, `ba ndu ndu misoni ma alia azini amveleru `diyi ndre azaka `diyi ni aparua pasi azini Tata lori si oruleru gboko mu pi Rhino Camp a ri si.

Asikari ma efita St Joseph`s college a azini Ombaci Misonia ri

`Ba ndra ndrema azi ru `diyi ni `yo ri si, asikari UNLA ru oko `diyi fi misonia azini sukulu a ogogo saa su `dipi o`biti si de azaka ku ki pari `da `bo. `Ba ki yi ma asia kini azaka yi ni edro embupi kali drile si `diyi joa `daa ci.

“Acoli ka mu efi College a `bo, nga `yo kini yi a`l ni e`yo `bani `yo kini `daa `ba akua `diyi lu a`dule `di ku. O`bi ki osu gbi enga zu amveleruri si Collegea `dale ru ka ti asi di fi kalitile misoni vile ri ma alea si ra agaki di kalitile were misoni pi ecipi sukulu be ri ma alea si. Ka mu ca collegea `bo, e`do di `ba o`di coti”.

Oku alu `i pa pi rani kini “asikari Acoliru `diyi efi geri ndu ndu su si. Asikari `diyi ka di mu fi sukulu ma rii dria `bo, abaza azini ari adaza e`do coti”. Ndrema azi aluni kini, “o`bi e`do yi ma ti opi jo yi ni fizu `diyi ma alea, ri di angu ne derisa si. Osu efi ri `ba yi obi yi ni aparua. Asikari emuki kala woro si ra e`do ki osu ogbi badakaru, muki drile ofizu jo `ba akua si `diyi ni ru ozizu `diyi ma alea dro ri osu ogbisi azini `ba yi ma afa re si”. `Ba ru pa `ba ra `diyi ma azi kini asikari `diyi ri e`yo nze Acoli ti si azini Kiswahili si.

O`duko JRP ni esu le `diyi e`da wura e`yon i ndra `l `ye zu jo ndu ndu ma alea sukulua azini misonia `diyi. E`yo yi `ye `ba `diyi eco ovu woro `diyi `i ku ra a`disikuniri o`du aga di vutinia ambaamba `bo. Ani `ba `diyi econi di e`yo andra yi `ye `ba `diyi ega woro woro ku. E`yo esele andrele ru `diyi ece di e`yo azi kalau e`yo yi `ye `ba sukulu azini misoni ma woko ndu ndu `diyi ma alea saa ari adaza `da vile risi `diyi azini e`yo yi `ye `ba o`du nde ma vutia `diyi.

E`yo yi `ye `ba St. Joseph`s College Ombaci ma ekilizia (kanisa) ma alea `diyi

Ekilizia ma alea `da, `ba ri osu egbi derisa si azini asikari azi yi efi ekilizia ma jotile oru rialeru si, ri osu gbi alitaria le. Osu efi azi `diyi ri efi jotile ogu leri ria si. `Ba alu andra `da indi ri ma azi `yo kini `ba e`do yi gbi o`biti si isu de ezita o`biti siri de `i o`diru.

`Ba azi alu ni ece vini e`yo asikari fi kanisa a ngoni ngoni ya ri ma dria. “Asikari iri nyo jotile ra e`do osu gbi alitaria le. Esu de `ba dria ola yi dri be data vaa. Osu ri efi ngukunguku ru azini nyo jotile. Osu efi nde yi ma azi bi oku azi ma kalaa ni oku nde dra lu `daa coti.” Oku azini andra ima idri epa pi ra ni ega e`yo oko erima idri ma alia eri ni `ba gbata ndrezu ri. “Derisa ekilizia vile edele mara si `da ma talasi, andre `bani oku azi apapi engazu ekilizia a ni gbiria kai. `Da pale oko mani gbata `ba gbizu osusi ri ndrezu ma mile si ri, esu de saa `dasi ma eli

mudri drini towi (15).”

‘Ba yi epa ‘bar a ‘diyi ni ‘yo ri si, ‘ba ogogo 100 ma eselea 200 be fi yi ma edri pazu kanisaa ni. ‘Daa ‘ba ogbi ‘ba ogogo azia (6) ‘dipi. Saa ‘dasi ‘ba ada ga kanisaa tre kpere alitaria. ‘Ba obi ki alitari kiri kiri azini ri eyi omi cu cu. Osu gbiza ka mu pa so ‘bo, oku alu ni ega kini “asikari efi ekilizia bongo wura asikari ni ndu ni pie ani coti ra kini ‘diyi asikari obote vile ‘diyi. Yi ka mu efi kanisa a ‘bo, e‘do agu yi ope. Yi ‘ba ope towi, ‘ba yi ji amve. ‘Ba nde ka yi ma nguku oja asikari yi vu ‘bo, ‘ba yi ogbi te azini ‘ba yi o‘di ra”

E‘yo yi ‘ye ‘ba jokoni azini jo nyaka nyazu St. Joseph’s College Ombacia ri ma alea ‘diyi

Jokoni ni ovuzu sukulu ma kala andreleru ria ri si, si kile eri pari oko ‘bani e‘dozu ‘ba o‘dizu ‘diyi ma azi ni le. ‘Ba yi epa ‘ba ‘daa ra ‘diyi ni ‘yole risi, ‘ba andra yi ozi ‘ba jokonia ‘daa ‘diyi ma kalafe eco ovu 30 pi ma eselea 40 be ‘dipi. E‘yo ‘ba karakarau ni nzele risi, kini ‘ba eri mbu mbu (bomu) amboru ni e‘deria jokoni nde ma dria ra azini vini asikari yini ‘ba ogbiria ‘daa indi. “Ama andra sukulua ‘daa, ma ma vile ria jokonia. Mbu mbu oko ri e‘de jokoni ma dria. Ayia azini alu pi eri ma mva be odra lu ani coti coti ni. Anzi azini yi iri...woro ria anzi su yi ma andri pie odra woro.” Oku azi alu ma ‘ba odra woro jokonia ‘daa. Eri vile ri si esu nyibileko onzi onzi, candi feepi kpere curu‘do ri. “Azi andra ama jokonia ‘ba ma vile akua ‘diyi pie, ama andra ‘ba azia. ‘Ba alu dra ra azi su ‘diyi esu ebi ra. Ma vile ri si ma si lu dria ra azini ma esu ebi bi etia ‘dia azini ma dria (eri ji nyi‘bileko pari ima bi etia ri e‘dasi)

‘Bani e‘do ria angu gbi ria jokonia ria, ‘ba kakau e‘do nzu sukulu ma woko azi ‘diyi ma alea, yi ma dria ri si yi ‘da nzu yi ma idri epazu ‘dini. “‘Ba gbi ma amvi ma mva mba aziri ni jokonia ‘daa kayi. Ma vile mva ri ma dri azini nguku ve acisi. Anga di nzu padere yini aa ria muzu ama idri pazu. ... ‘ba ogbi ‘ba su amani apazu yi pie padere yini aa ria ‘dale engazu jokonia ‘diyi kayi”. Agu azini alu ndra ovupi ‘da indi ni ega e‘yo asikari yini fuzu jokonia risi cazu jo nyaka nyazu ria ri. Esu de agu nde pi zi yi jo nyaka nyazu ria.

“Ba ri osu gbi derisa si ‘bani jotile yi opi ci ri si [...] Ma mvi gaa ri ri onzu osu ma ori si, ma okuni ri onzu eri ma vuti si. ‘ba nga di eri gbi ngukua [...]. Nga e‘de gbaru Jotilea ‘daa. Ma awi eri be ‘daa kpere ‘ba azi yini emuria ma aza koria eri ‘duzu ‘bazu mutukaria eri jizu arojoa. ‘Da ma vutia, ma awi di mva gaa ‘da ma ageyi te.”

Kilasi St. Joseph’s college vile ‘diyi

‘Ba yi epa ‘ba ra ‘diyi nze vini e‘yo andra yi ‘ye ‘ba kilasia Ombacia ‘da ‘diyi indi. Kilasi ‘diyi ecadi andra pari ‘baa pa ‘ba a‘disi ‘diyi ni yi ma idri pa zu ‘dipi ru. Ari adaza ‘da ni e‘dozu ri si, ‘ba kakau apa ndra kilasia. ‘Ba nde opi andra jotile yini eco opi ra ‘diyi ci. ‘Ba ‘ba o‘di ‘ba ‘diyi awini fi jo nde ‘diyi ma azi ma alea kuye, kile jo chemistry vile ri le ‘diyi. “Yi ni riria ‘ba o‘diria, ma awi joa ‘da. Asikari awini efi ma ni aria kuye. Awini ‘ba azi aluni ‘di amani ama ziria kuye” Agu azi alu ndra ‘i zi pi ‘da ni ega e‘yo embapi Physics vileri ni ‘ba ‘dayi ma idri epazu yi ma afa yi vileri pie eri ni betiri suzu asikari azini nia aria risi ri ma e‘yo. ”

“Asikari ‘da efi trua trua joa labua, mu embapi vu ‘yozu, ma betiri ngua? Coti coti embapi mu betiri e‘du pari erini eri zizuria. E‘du betiri nderi fe asikari ‘da dri. Asikari ‘da nga di pa so ama vile kaatilea ‘da ‘ba le ‘ba ama re ‘ba azini ama o‘di ‘ba ‘diyi atrizu.”

Jo ale azi `diyi ma drile andra onzi. `Ba kakau odra osu efi `bani ogbi sukulu ma rii dria awakawa ru efipi yivu derisa si ri ma e`yo si. Oku azi alu ni avi ima amvi ni geri `disi: "Ama de joa leru, ama osopa derisa `bani ma amvi ni gbizu ria. Ma amvi aziri nga `yo kini ama ma fu `da ri si ra". Agu azini ru pa pi ra ni ega kini kalafe `bani lale kuni odra andra ni. Kilasi mani andra ma zizuria, `ba yi ndra kakau. `Ba su odra ra. Te `ba odra `ba rii ma dria `diyi karakara, ma awini kalafe ni la ku ye. Kilasi kala andreleru ria, agu aluni avi ima anzi yi woro asikari yi ni fizu joale andra yini yi zizuria `ba o`dizu ri si.

Agu azini alu nze e`yo yi ni yi pazu dra ma sia eri vile oku ri be sukulua `da pari afa edezu drisi ria ri `i.

"Ama andra jo andraleru ria anzi pie, `ba dria akua `diyi pie. Ari di ri angu ndre derisa si. Te mini angu ndreria le mi ma ne saa ezuu ku `ba kazu mi gbizu ku. Asikari towi nga efi joa `daa e`do `ba yi ogbi. Ama ozi di ama avu `bani o`di `diyi ma eselea a`disikuni asikari `diyi ri osu ti fe amavu aleru ka ri di gbi ndo. Ma anzi yi andra mudri drini iri (12) . `Ba ogbi yi woro, apa lu ama ma vile okuri be. Ma okuni isu `l vile risi nyi`bileko ra te anzi ru `diyi odra dria dria."

Agu azi alu ima edri epa pi saa osu gbiza ni pa so zu risi ni `yo `dini.

"Ma andra ma vile risi klasi su vile joa: jo ambu getia leru `da `i. `Da ama kalafe aga kali iri ni ra[....] osu efi ri nga kiri ri ayi jo `da ma dria. Ama azi `diyi ri ama ozi gbolo ma etia. Te `ba azi jo `da ma alia `diyi ma azi fu apa ra. Asikari emu engazu kilasi iri vile joa risi efizu ama vu. Esu ma agupi ru oku yi ma eselea a`dule si. Abi de ma vile odekua ri ma dria. Tre ma dria mva `da `bazu vaa, aka mu eri `ba vaa `bo, kini vini a`du eri dria, a`dura. Fe ma dri e`yo `di `ye pale na. `Di ma vutia, kini ma ma ece ma azini kini ma ma e`da ma vile musoro tiketi, ka adri `dini ku yi ma `ba ovuzu `ba ebipi osu gbipi ri ru (e`do owu mindre si e`yo `di nzeria). Anga musoro tiketi fe yidri ra. Pa eri ma dria ri si, ndre eri ra asi `be vaa nyakua. Vutinia e`du eli so ma mile kala ani. Ma ari e`do ra kpere ma torozi ma ruasi. Vutinia indikindi, `ba ambu asikari vile ri vu pirindi osu gbiza nderi atrizu. Saa `di ma alia Red cross nga `ba yi zi emu zu yi ma `ba odra`ba `bo `diyi ndrezu."

E`yo gareji azini pari `bani afa edezu bawu siri ma alia ri

Osu ogbiza ni paso zu ra ti, reta `bani afa rezu ri ri kiri mu drile sukulu vile gareji ria. `Ba ozi yi `bile `bani ga guru mutukari ni tuzu drinia saa `bani eri edezu risi ri ma alea. Agu azini alu andra `l pa pi ra ni ega e`yo saa `dasi erini `l vile afa yi avizu woroworo pelu alu eri ma edri niri.

"Azi ma `bilea `da. `Ba o`du ama vile afa `diyi woro woro azini asikari nde o`du vini sende ama rua `diyi indi.[....] ri `yo kini yi eco ama de woro ku a`disiku yi esu nyi`bileko indi. Kini ama ma feelu yi dri sende ama ma rua `diyi `i a`dule. Ma eri e`yo yini nze ri ra, ma de inyia ogogo. `Ba emupi ma vile sende `du pi ri esu vini alu andra nyi`biliko indi"

Pari afa edezu `bawu si ria, asikari `dayi ku `bayi ra kanisi o`du yi vile afa yi ra. Oku azi alu

andra `I pa pi `ba eri vile akua ri pie dria ra ni nze e`yo yini ovuzu pari afa edezu bawu si ma alea `da ri `dini

“Ama de joalea `da ozizaru mesa yi ma etia kome pie. Acoli `diyi efi ra te awini osu gbi kuye. E`do kanisi sende tra `ba yi vu `i. Ka mu sende tra de `bo, mu yi ma ra. Awini `ba alu ni gbi ku ye. Jo azi `diyi ma alia, azini rii dria ogbi `ba yi ra. Osu obi `ba ri `ba onzu `ba onzu `diyi ra azini odra te. Vutinia asikari azini efi di ra te awini ama `ye onzi ku ye. Kanisi lu ama ni kini le ama apa ra aka ama idri le ra ria. Ama awi joa `daa kpere agu azi Redcross a omvele David ru ri ni emu ria. Efi joa ra kini ama ma aa `daa kpere ini dri ego ria. Anga te `daa kpere agu nderi ni di dri edaria. Ama ni fu ria aparua, anga di avu karakara `bani ogbi `diyi ndre anyapa odraza pie, au odraza pie. Adaru `ba karakarau odrani.”

`Ba `i papi ra ni ma azi kini jo bawu fazu `da ma alea `da `ba o`di `ba ogogo `ba 17 pi ma eselea 20 be.

“Aso de pa ega alu ru `ba yini osu ti fezu amavu ka yi gbi ndo ri si. Drileba ru ma vu ndra afa angiri anira asikari `diyi ma azi `diyi emu lu afa `diyi o`du. Ma ni ega ri si afa `diyi fe mani awizu idriru ni. Ka mu afa nde `di yi o`du `bo, saa were ma vutia asikari azi alu ni eda dri emuzu ma vu sende aizu afa azi yi pie dika. Te yini afa yi o`duzu woro `bo ri si, anga `yo yi dri kini afa azini mani di eco fe yi dri dika ra ni yo”. Asikari `di nga `yo kini ma ma ri va. E`do osu gbi ma dria. Osu efi okori awini ma bi kuye. Osu efi iri derialeleru `diyi bi kani ma ni. Alu ri bi ma pa, azi ri bi ma etia leru `dia”

Saa `da si agu `di pi emu `ba eri vile akua `diyi ma azi pie. E`dozu o`du `da si ecazu kpere andru `ba eri vile akua `diyi ma azi yi yo. “asikari efipi oko `diyi ni furia, `du ma amvipi iri ni yi ji ma zamva alu ri pie indi. `Du vini ma mvi ni indi. Ma amvipi `dayi eda dri eli na vuti ra te kpere andru ma mvi ni yo. Ma mva `di avi lu ada ada, ecazu kpere andru andreni eri dika ku”.

`Ba kakau epa yi idriru avu ni o`dezu yi ma dria saa `da si ci ri si. Agu azini o`du `dasi mvaaru te curu`do mbapi `bo ni ega e`yo `dini “asikari efi pari bawu fazu ama ni ama zizu ria, e`do osu ogbi. Ama de ma tipika yi pie ma amvipika iri pie azini ma adri pie. Azi ama jo bawu fazu `da ma alea. `Ba o`di `ba `dayi dria. Saa `dasi ma nga de werea ru. Avu o`de ma dria azini ari su ma rua woro”. Zamva azi were osu ni bi pale na ni awi idri ru avu ni o`dezu eri ma dria ci ri si. `Ba nga di eri `du ji arojoa Angalia. Zamva `da esu candi anyo `dasi e`dozu o`du `dasi ecazu kpere andru.

Angu ongulumu burada yini oazu ri

`Ba kakau ni ri ria yi oziria kali misonia azini sukulua ri ma alea ria, `ba azi nzu mu yi ozi ongulumu burada yini ri ni oazu ria kali misonia ri ma ngukua amveleru. Ba azini `i epa pi `da ni nze kini:

“Ama apa ama edri pazu burada yi vile wokoa azini misonia. Ama eca `da `di de asikari obote vile `diyi eca `da `bo. Too ama woro jo alu ma alea. Ama andra jo `da ma alea `ba 12. `Ba e`do lu ama gbi gbi. `Ba 10 ama eselea `diyi odra ra. Ama ama pa `bar a `diyi lu efi iri. Mani te tro ma epazu idriru ra ti, osu efi bi ma dri azini ma esu nya `bileko

milea indi. Ma `ba oko `ba ni ari ji arojoa Angalia ri `i a`disiku e`yo ma vile ri andra ewaru."

Azi ngaza Red Cross azini `ba dini vile `diyi ni nga `ba asikari ru ku `diyi ma edri epazu `diyi

`Ba yi pa `ba ra `diyi ma abari nze e`yo azi okporu Red Cross azini `ba dini ni `diyi ni `ye asi mbaza si o`bizu ari adaza atrizu ri ma dria saaru. `Ba andra e`yo nde ndre `ba yi ma mile si `diyi ega `ba `diyi ma ru onyi yini `ye `disi ra. `Ba ni `yo ri si `ba nde `diyi Fr. Mich `i, Torquato `i azini Elio `i. Burada ru `diyi John `i, Joseph `i, Luz pie. `Ba andra azi nga `ba Red Cross be o`bipi okporu lezu `ba ogbiza atrizu `diyi David pi Benard be. `Bande yi pa `ba ra `diyi kini `ba `diyi ri otre kini asikari ma ku ari adaza ja, azini fe yi dri sende afa azi yi pie lezu ma mu ani. Agu alu ega `dini; "Red Cross yi andra paderea yi be te asikari ga e`yo yi ni `yo `diyi dria si. `Ba `diyi ri `yo kini a`di `diza ma so pa, ari adaza ma tu pa. `Yi ki bendera emve ri oru ka ti, asikari `diyi ga e`yo eri kokoru si". Agu azi alu ni ece kini asikari nde yi `du RedCross vile kamera e`da senema niri `dupi ri pi rediyo be te.

`Ba yi epa `ba ra `diyi ati e`yo oku azini ni `yo kini Red Cross ka andra adri yo, `ba azi alu ni eco andra nga `l pa edri ru ku ri ra. Kini `ba azi nga `ba Red Cross a `diyi emu `ba yi pa uri kokoru ni. `Ba nde edu `ba alu azi nga pi Red Cross be omvele David `i ri ma ru asimbaza eri vile `da si saaru. "Ba Red Cross vile `diyi ko ama aza saaru tutuni si David andra ovupi yi ma drile ru ri `i. Ri onzu osu ofipi `da ma talasi `ba ovupi asikari ru ku `diyi ma edri epazu azini aro fezu yi dri. Ri `i vile simu `bani omvele rediyo kolu ru ri ayu e`yo oluzu `ba azi `diyi dri. `Ba gbi eri osu efi jorovu alu tre ri si te apa talanisi onzokongo osu efi alu ni awi eri bi ku ye".

`Ba `di yi ni ndrezu otreta kini asikari ma ku osu ogbita ja ri ko e`yo ma aza ku risi, e`do asikari yidri sende fe afa azini yi ni eco `du ra `diyi pie. "David Red Cross a ri pi eji sende fe yi dri Fr.Mich be. Emu asikari yi vu `yo zu kini gorilla yi `dia yo, `ba `diyi kurisitiani yi, ma o`di yi ku, vutinia e`yo nga di ambira". "Paderea nga di jotile jo nyaka `bazu ri ni ri zi yi dri nyaka rezu bongo pie afa azi ci misonia `daa `diyi pie".

Osu ogbiza ka di mu pa so `bo, `ba Red Cross a `diyi nga di azi nga `ba arojoa `diyi etra, `ba eyi pa `ba ra `diyi pie emuzu `ba nyi`bileko esu `ba azini odra `ba ra `diyi okuzu. `Ba nga di boroko ago rii dria misonia `daa `ba anyo esu `ba nyi`bileko be `diyi ma aza kozu denga `ba ji yi arojo Angalia ku ru. `Ba tra `ba odrapi ra `diyi ma avu tualu pari mundu Italiani ruri yi ni oazu ri ma drilia, `ba a`bu yi ma dri balangiti si yi ma sata tezu"

E`YO YI `YE `BA ARI ADAZA `DI MA VUTIA `DIYI

Ari adaza ma vutia azini asikari Obote vile `diyi ni afa rezu kile yini lele `bo ri ma vutia, `ba yi pa `ba ra `diyi ma azi apa Congoa. `Ba bi `ba azi `diyi afa asikari yini ree `diyi jizu asikari vile barakisia Arua tawunia. `Ba ebi esu `ba `diyi awi mutukari te yi jizu arojoa Angali ni ria. Angali ni andra `dasi arojo West Nile a `dia inyia ci ri `l, te zoo ogogo mailo 105 `dipi. Azini vini `ba saa `du angiri cazu rodibuloki yini ovuzu geria `dia tre ri si. `Ba ombgo pie, apa `ba ku ye `diyi dri `ba fe azi kongoloko ru `bile gazu avu karakara `dayi sazu ri nga `i.

`Ba `ba ni bile aru ru `diyi

`Ba ogbiza azini afa reza ni pa sozu `bo ri si, asikari ope `ba yi epa `ba ra `diyi ma azi afa yi ni ree `diyi drozu loria. Lori ka mu ga `bo, `ba obi `ba azi yi aru ru afa acepi `diyi jizu barakisia. Agu azini alu saa `da si nga mvaa ru ni ega e`yo andra `i `yepi ri `dini.” `Ba `bani obi afa ji `ba o`du `dasi `diyi ma kalafe aga 100 ni ra. `Ba `diyi re ndra bongo yi nyaka pie azini afa `baa apa `ba `bo `diyi ni emuzu yi pie `diyi. `Ba `bani bi afa jizu `diyi ka mu teri nderi yi ji ku arua `bo, `ba nga di yi ku muzu ra. Oku azi alu `bani ndra bi teri jizu ni candi agara. “`Ba `diyi ree andra afa kile bongo pile `diyi badakaru. Nga di ama azi andra yini esu Italiani yini aa ria `diyi ma azi yi `du afa nde yi ma azi jizu yi dri. Ama mu ca ndege paria pari yini `yo zu ama ma ji afa nde yi ku alenia ria `bo, asikari obi ma okuru okposi”. Obi vini oku azi yi okuru okposi raka ku di yi dri dazu ndo. `Du oku azi yini obi `diyi ma azi oku ru eli tre raka nga yi ku dri edazu ndo. `Ba `bani obi aru ru afa jizu `diyi ma azi ka mu dri eda `bo, apa angu ziria coti, te `ba azi kile agupiamva e`yo nzepe oru leri `diyi pile `diyi da dri Ombacia `ba yi vile akua yi epa `ba ari adaza `da ma alia ra `diyi nda zu.

Ba ebi pie `diyi jizu arojoa Angalia ri

Ba o`diza badaka ru `di ma vutia, `ba nga `ba ndra nya `bileko azini anyo esu `ba onzi onzi `diyi ji arojo Angali ni ria aro esu zu. Oku azi alu andra ewu `dayi si azi nga pi arojo nderia ni ega e`yo o`duko andra yi ni esu le `ba ni lu zu yini o`biti ni kini `ba nga `ba nya `bileko esu pi anyo pie `diyi eji arojo nderia ri:

“O`du `da si ama esu o`duko rediyo si saa na `dia Angalia `daa kini Red Cross yi `ba nya `bileko be `diyi ejiria `dile `di `dini. Ama otu afa ci amani eco otu arojoa `daa `diyi. Esu o`du `dasi arojo nde ri ga tre `ba si kile eri ni ovu zu arojo acepi ci West Nile a ri `i ri si. Esu de saa `dasi `ba eza aro jo Arua ri ci ani `ba nga ni azi arojo nde `da ma alia ku.

O`du `da si ama otu ama yi oko za pipa si tre ri si. De ndra saa `da si yi ni lu era tangi yi vile ria ndi ndi ndi `dini. Ama a`di nyaka indi. Jo dria ma baraja woro asikari ru a`disiku asikari `ye `ba orisi muzu a`dia `diyi `ba yi dria azoru `ba ma nga ani yi ji a`dia ku be ni. Angu azi andra acepi piri `ba koko ni yo`.

‘Ba ebi esu `ba `diyi ni aci muzu kpere Angalia ri eca dra kai ru, e`yo ni si `ba azi `diyi odra aga, teeni ca `dale edriru ku. ‘Ba azi nga `ba arojoa `diyi `ba yi fe pi ceni `diyi pie, o`ba `ba ebi esu `ba `diyi lori karakara ma alea. ‘Ba atri yi geri rodibuloki ruria yini muria pale iri. Lori ka pa so `bo, asikari yi `ba nde yi atri saa ezuzu ka yi ku yi mu ndo.

“Ba o`ba ama lori ma alia ama jizu arojo Angalia ria Nebbia. Ama mu ca Bondoa, `ba atri ama rodibulokia kpere `bani sende ombele yurutu ru ni fezu ra ka, ku amani geri muzu ndo. Bondo vile barakisia `daa `ba atri vini ama dika. `Ba onze yi `bani osule `ba yi ma rua `diyi ra, asikari ayu vini bongo `bani ombe `ba azi `diyi ma rua `diyi indi, ku bile yi ma rua `diyi dria mbgoru. Asikari `diyi le andra lu ama de ra. `Ba atri ama `daa saa pi pi iri ma drilea, nga di ama dri geri ku muzu ndo.”

‘Ba azi alu andra `daa indi ri ma azi ega e`yo David azi nga pi Red cross a ri ni rizu ogazu asikari yi dri `ba ebi esu `ba `diyi dri candi fezu ja ri.

“Ma de mutukaria David be tualu asikari yini e`dozu adriza onzi `yezu ri si. Mu barakisia `dale o`yozu asikari ma drileka yi pie fezu yi ni `ba nde yi atrizu te. `Ba ambu asikari yi vile `diyi o`bi `ba nde yi atri ti yini ecazu dri agara ru ri si. Asikari nde e`do derisa mutukari David vile ri ni ri odi, azi `diyi ri derisa lori vile ri odi, azi `diyi ri yi `bani osu `bayi ma rua `diyi onze. `Yeta`di si `ba ndra awipi idriru `diyi ma azi odra ra. Aca arojoa `dale saa sui inisi[...]. Ama ni caria arojoa ria, esu de o`duko ari adaza ni `da ere `l pari woro a `bo. Nasi pi ri am ate dakitari pie tete azini amani caria e`do dria owu owu. E`do azi nga `ba `bani jile `diyi ma rua.”

‘Ba nya`bileko esu `ba `diyi ma kalafe woro ri 200, odra `bar a `diyi mudri drini aziri (17) lori pi ni ecaria arojoa saa towi inisi. ‘Ba odra `ba `diyi ma eselea `ba oku ru ri lu alu azi `diyi dria agupi yi. Agupi nde yi `ba `bani yi ma rua yi onzezu ra azini bongo yi ma nyi`biliko ombezu `diyi ayuzute `diyi odrani. Oku ru alu drapi ri ma pa ma falako anyo `i onzirikanya, le ndra adani `ba ma li pa nde vaa `dini. `Ba yi epa `ba ra `diyi ni `yo ri si, `ba arojoa ndra mu `ba Angalia indi `diyi aa `da kpere cazu sabiti aziri `dipi. ‘Ba anyo esu `ba `diyi ma azi oa `daa mba aziri `dipi yini ri ria aro esu ria azini anyo ta ria. Azi`ba arojo ndea `diyi ma drile okuru ndra `ba nde yi dri aro fepi ri kini `ba `dayi ma eselea `ba kali towi `dipi `diyi `ba ofu yi arojoa risi mbele. Te joloko azi `diyi aa arojoa o`du angiri yini ngazu yi atizu ndo. ‘Ba `bani ji arojoa yi epa`ba dra sia ra `diyi ma pari yi oku yi anzi pie. Eri ni ega ra ri kini agupi `ba `bani eji aroa ra `diyi ma eselea lu alu a`dule. ``Yo kini

“Agupi nzu ndra woro Congoa. Eri ndra ewaru saaru a`disikuni ayia ci andra dri saaru. Ayia azini anzi pie na ni nda andra `i vile anzi o`du pi pi na ka emu yi esu ndo. Esu yi pari ndundua, aluri `doa aziri `daa. Ayia `di ni emuria Angalia, esu de mva alu ri ma drianzi wi aluria ri asi efi iri, dri anzi na `di yi yo. Wi aziri ma alia, mva gaa `da ma drianzi towi `diyi dria osu efi nya yi ra. Mi ega nga mva gaa `da ri owu ngonja ri. Eri ni ovuzu mvaaru nyanya ri si econi azo erini muzu aleni si ri ma ti ta ku. Eri ni “yi eka” (ari) ra pi

loria `dari ndreria, ri vini oku yi ndre owuria anzi pie. E`yo nde andra ewaru."

`Ba sa `ba mudri drini aziri odra`ba ra arojoa Angalia `diyi `daa ogogo, kpere ecazu curu`do yi ma nyadri awi `dale. `Ba awi`ba edriru `diyi ka mu aro esu azini ati `bo,apa di vini Congoa eyi a`di nde teria okozu.

`Ba `dayi ma apata re ri

Ari adaza ma vutia, Red Cross o`bi le zu `ba yi epa `ba ra `diyi ma azi ji ombacia risi kambia Congoa. `Ba `dayi ma azi alu kini, `ba `du `ba yi lori mudri ma alia yi jizu Kambia. "Atu loria muzu esu de Acoli `diyi `ba rodibiloki Manibea `bo.[...] Ama mu ca `da `bo, atri ama zizu ama mu ngua ya ri. Nga `yo kini le `ba ma o`di ama ra kaniku ma ogo ama vile. Atri ama dri vile sukulua Ombacia `dale ogogo".

`Ba `bani ogo vile `diyi ma pari nga di apa pasi ase alesi ase alesi kpere yini fi ria Congoa. Yini aparia ase alesi nya vini candi saaru. Asikari ri yi ogbi, pale karakara ri yi ozi yi ni droria aparia. Ezoanzi azi mu `ba tualu ni yi esu vini candi saaru yini aparia. "Anzu ma dri ri si a`bule Ombaci ma ngukua `da ma dria si aarasi ra te asikari bi ma okuru okposi. Ama andra ezoanzi ru `ba towi, `ba obi ama woro ra. Asikari `dayi andra `ba azia".

Nyadri avu tozu alenia karakara ri

`Ba yi epa`ba edri ru JPR ni e`yo nzezu yi pie ra `diyi ma tia kalafe `ba odrapi ra `diyi ni `bani sa`bile `dayi ma alea `diyi si ya ri, o`bi omvi ti a`disiku ewu ali angiri e`yo `bani `ba o`dizu `da ma vutia ani e`yoni `diyi dro avi si `bayi ma dria avi. Azini ari adaza `da ma vutia `ba nde awini aa misonia `da o`du angiri ku ani awini ndre `bani `bile nde garia azini avu `diyi saria kuye. `Ba azi `bani vini asi avu yi laz u ku ye emvo ma e`yo si. O`ba zu `da ma dria, `ba azi ni andra sa `dasi asi `bapi e`yonde `di sizu vaa ni yo azini `ba azi asi `ba pi avu laz u ni yo.

`Ba yi epa `ba ra `diyi ega e`yo andra RedCross azini paderea yini `ba yi okuna zu azini avu tra zu engazu pari ndu ndua risi ejizu mundu Italiani ru yi vile jo drilea ri ra azini `bani yi ma dri razu balangiti si ri ra. Oku azi alu ndra ovupi `da indiri ega e`yo andra `bani agu `dayi sazu angu `da ma alia ri `dini: Burada Joseph pi Fada Mich avuri pie Burada John pie azini Burada Luz pie fe angu `bani avu `dayi sazu ri ni." `Ba yi owipi ceni `ba edri ru `diyi ma eselea `diyi ga `bile avu sazu ri ni de `ba azi `diyi ri yi ne mile si. `Ba andra e`yo ndrepi yi ma mile si `diyi ma e`yo nzeza `bile `da ma wala pi ma dria oco ni ri be `diyi ma `yoza co eseles ndu ndu. E`yo yini nze avu saza ma dria ri co vini eseles indi. Oku azini alu andra saa `da si zamva werea ni ru ri ega e`yo `da kini `ba sa avu `da yi o`du pi pi iri. Agupi azini kini `i vile ria:

"Avu saza e`do `l o`du `dasi saa mudri drini alu `dia[...] kalafe andra `bani la ra `diyi kalisu drini aro (48). Ma awini andra di avu o`du iri zurisi ri sa indi ku ye. `Ba emu avu sa o`du irizurisi dika a`disiku `ba esu avu azi yi o`diru."

Agu azi alu andra avu sapi indi ni nze e`yo `bile nde ma dria kini: "Bile yi andra ambu ambu iri. Yi ndra ambu badakaru.(gba yi e`da ngole ya ri nyakua). `Ba ri avu `dayi o`ba laini si azini `ba ri y i ma dri ra balangiti si". Agu azini o`ba drinia kini `bile nde ma wala andra iritro tro tro. `Ba ri di avu yi odro yi ma alea. `Ba sa oku yi agupi pie ndu ndu. "Ari ma vile ria avu `dayi oli

pari `bani yi drozu ria risi jizu `bile vu `dale.” Agu azi o`ba kini `bani avu oko `bani `ba `bilea `dayi `bazu `bo ri ma vutia, Red Cross iji vini balangiti azi yi avu `bilea `dayi ma dri razu dika . `Ba nga di esele iri zu `diyi dro ra `ba nga di vini yi ma dri ra balangiti si ndo. `Bari dro `dile kpere `bile ni garia. `Ba nazu andra vini e`yo nde ndrepi ima mile siri `yo l vile ri si kini, “`Bile oko ri andra ambu badaka te aziri lu agavu si”

Te `bayi epa `bara `diyi ma azi yini ega risi, bile `dayi ndra na kaniku su `dipi. Te nyadria `da `ba ka mu saa `disi `ba musalaba esu angu nde ma alia su. “O`du `da si nyadri yi andra na.” `Ba `bani sa `da `diyi andra kali aro drini aziri. O`du iri zu ri si `ba eji avu azi yi mudri (10). `Ba nga di `bile azi ga yi sazu. Nyadri ma kalafe eca di ssu. `Ba `bani sa `daa `iyi ma kalafe ecadi kali oromidrini aziri”. Agu azi aluni kini ima ageyi si `ba ga `bile iri, te `l nga di mu `da ma vutia ra. Te erini ega risi, l ma vutia `ba ga `bile azi yi iri dika ra.

“Ama e`do avu tra azini asa yi `bile iri ma aliamani nga ovuzu indi ria. `Ba sa anzi yi `ba `wara pie ndu ndu. `Ba oti avu azi `diyi lazaru `ba edre azi ni `diyi edre. Esele alu alu `bani ola ola `diyi ma alia `bar i avu `ba su su. `Bani edre edre `diyi `ba ri o`ba azia azia. Avu ma kalafe woro ri andra kali azia drini su (64). [...] `Da ma vutia, amu di akua. `Ba nga di avu azi `diyi sa de amvi `bo.

Agupi azi andra yi epa`ba engazu jokonia `diyi ma azi emu avu sa indi.

“Ama etra avu kali azia drini su (64) azini aga `bile na. `Bile okori ma alia `ba sa agupi `wara `diyi karile yi pie. `Bile irizuri ma alia `ba sa oku yi ezoanzi be. `Bile nazuri ma alia asa `ba `wara azi yi anzi nyiri pie a`disiku saa `daa ama ande di onzi onzi. `Bari avu `dayi ola ola, `ba ri azi `diyi edre edre. Agupi oku pie mba `ba `bo `diyi ni ovu zu ezuru ri si, `ba ri yi edre edre. Te `ba ola anziru `diyi ola. `Bile na `dayi ma alea `ba ri avu edre edre `diyi o`ba aro aro azini `ba ndra yi balangiti si. Avu ola le ola `diyi ma layinia `ba ri anzi yi ma avu o`ba azia azia esele `bani drole `diyi azini `ba ri vini yi ndra balangiti si. `Ba sa ezoanzi yi oku yi be tualu, `ba sa vini agupi yi karile be tualu. `Bile na zuria, ama eti agupi, oku, karile azini ezoanzi pie dria tualu a`disiku saa `da ma alia ama ande di de `bo. `Da ma vutia, amvidi akua. Ama awini di ani e`yo ni `bile susuri ma dria ku. Te `ba `yoki kini `bile su zuri ma alia `ba sa andra `ba `bani o`di amveleru , misonia, azini sukulua `da ku `diyi. `Ba esu di avu `dayi ra, `ba eji yi sa `da indi.

Oku azini andra o`du `dasi mvaru `i epapi ra ni kini indre `ba ni `ba yi vile akua andra odra `ba indi `diyi saria ra. Ega e`yo nde `dini le. “ “`Ba ga andra `bile na. `Ba ri avu yi ndra balangiti si. `Ba ri yi oti oti ka `ba ri yi sa ndo. `Ba sa ma adri pi ma tipika yi be `bile alu ma alea- pari `bani avu tozu alenia `da ma alea. `Ba eco ni `ba o`di andra `ba si ya ri nze ku te `ba `bani sa ma dria si `bile `dayi ma alea `diyi andra 68(kali azia aro). `Ba JPR ni o`yozu yi pie `diyi ma eslea `ba azini `yopi kini `i ga andra `bile suzu `bani ani avu `bani eji engazu amve `diyi sazu ri indi `dini ni eri yo. Kanisi, `ba JPR ni e`yo nzezu yi pie ra `diyi ma nzeta si, ega kilili ru kini, `Bile yi andra iri kaniku na. O`du ari adaza vile `da si azini o`du vutinia ri si. Kalafe `ba `bani sa `da `diyi ni ri efu ni kilili ru ku. `Bani ega ri si eco ovu kalitowi pi ma eselea turu alu be.(50-100). Te e`yo amburu ri kini `ba sa `ba `bani o`di `diyi ma azi yi nyadri `bani avu tozu alenia angiri `da ma alia. `Ba sa `ba azi odrapi misonia `da `diyi ma azi yi ma azi yi vile akua. Eceta ocokoru nde pi ri agu azi `ba ni eri ma anzi mudri drini iri `diyi o`dizu woro ri `i.

“`Ba sa ma vile anzi `diyi `daleru (ri angu e`da nzila kalati oguleru engazu misonia ri

ma alia)“ `Ba `bani andra sa misonia `diyi lu kurisitiani ru `diyi te ma dri `diyi ndra yini isilamu ni, `ba sa ani yi amveleru. `Ba andra yi epa `ba ra `diyi ma eselea isilamu yi andra ci. `Ba nga avu isilamu vile `diyi `ya kala si. `Ba sa yi ndu ovuni `ba azi `diyipie tualu ku. Kanisi curu `do `ba to angu nde ma kala ci. Ma emu di e`yo nde oni Mahmood ma tia si vile vile ru mani dri edazu `borisi kini `i sa andra avu `da yi `i `i. E`da ma dri angu erini yi sazu ri ra. Eri ni olu ma dri ri si, isilamu odra`ba `diyi andra kali iri drini towi”

`Ba ka di e`yo `di ne e`yere e`yo nderi ni saa `duzu ezu ru eti ni onda kokoru ri si, azini `ba andra ndre`ba yi ma mile si `diyi ma azi yi ma omi ni dezu `bo econi ani e`yo nde yi ega onyiru ku ri si. `Ba eco di kalafe `ba odra`ba ari adaza `da ma alia `diyi vile ri esu kilili ru ku. Geri `bani ecozu kalafe `di esuzu azini nyadri ma ombgo kililiru ri esu zu azini `ba `bani saa `daa `diyi a`dipi yi ya ri esuzu ri lu avu nde yi ovazu. Te `ba `daa `diyi ma egata si `ba misonia `diyi pie, `di ma orodri di yo. `Ba yi epa`ba ra `diyi ma egata si azini vini ori`ba `ba odra`bar a `diyi vile `diyi ma egatasi, kalafe avu `dayi niri esuzuri ma e`yo ovuni okporu ku kanisi `ba ma o`du eli alu alu vusi yi dri inzita fezu azini yi ma e`yo egazu mungu ziza si. `Ba e`do `diri `ye `yeta si eli `disi.

E`YO FEPI `BA `BA O`DI`BA `DIYI MA O`DI `BA RI AZINI `BA `BA O`DI`BA `DIYI A`DI PI YI YA RI

JPR si ria, `ba andra e`yo ndepi yi ma milesi `diyi nze e`yo asikari andra `ba yi o`di `ba `diyi `ye `dini a`di e`yo si a ri ma dria. `Ba nde ma abari yini ega risi `ba `diyi arioti asikari Amini vile `diyi ni andra Acoli yi enzazu saa erini ovuzu opi Uganda vile ri runi ri ofe. `Ba yi epa pi ra ri ma azi nze e`yo `ba dria ma paria ri `dini:

“Asikari ka, mu eca `bo, ri `ba rayia ru `diyi ozi acoli ti si “mama na tye kwene?” (ma andri ni ngua?). “Baba na tye kwene?” (ma atini ni ngua?). Ika zita `di omvi yi mi gbiria. Yi e`do tuluru vu (ti oyu). Ka mi gbi `bo, yi mi so eli si asisile niri lezu ni zu kani idra ra ada ada ya ri. Ama ni ega ri siri e`yo nze `dile a`disiku eli 1971 si, a`di azi ni andra `ba West Nilea `diyi ma eselea `ba Acolia `diyi be saa Amini ni opi nyazu ri si ci. Asikari Amini vile `diyi o`di andra Acoli yi saaru. E`yo `disi asikari `diyi ri di yi ma aroti ofe. E`yo ni si, re bani ani `ba rayia ru `diyi zi. Mama ne tye kwene baba ne tye kwene, latin ne tye kwene? `di” efi ni kini ma andri ni ngua ya, ma atini ngua ya, ma mva ngua ya? `Di ece kini asikari Amini vile `diyi o`di andra yi ma andri pi yi atapi pie azini anzi pie ra”.

`Ba ka di e`yo ari adaza niri mvi a`di ma dria ya ri zi, `ba yi epa`ba ra `diyi ma egata si, e`yoni mvi asikari Obote vile `diyi ma dria azaka kaniku gorilla yi pie iri tro. E`yo `di mvi asikari obote vile `diyi ma dria yini `ba yi ogbizu azini yi ma afa rezu ri si. E`yo mvi vini azaka yi ma dria yini muzu a`di esozu ri si azi ni yini emuzu yi ma osu yi arizu misoni ma ageyia azini sukulu ma ageyia ri si. Agu azi alu ni ece `dini:

“Ma mani `yo asikari Obote vile `diyi `ye onzi a`disiku e`yo azini andra yi ma asi enyapi fezu ma ogbi `ba `dini ni yo. Ka di andra yi gbi yi ma eselea, azaka eyi be, osu ka andra di mu ama ogbisi yini yi gbiria `dini, am ate `yo o`di `ba drileonzi si. Te asikari Obote vile `diyi emulu ama o`di aka si esu de gorilla apa `bo. Ka adrisi yi di andra bani gorilla `diyi maa vuti bi yi drozu `i`di ma paria esi vini misonia leru amani andra aparia.”

`Ba yi epa`ba ra `diyi ma azi ma egatasi, asikari obote vile `diyi `ye onzi yini ava fezu `ba rayia ru `diyi o`dizu ri si. “`Ba `dayi ma asi lu ndra ama ogbizu, ri ama ndre rakaka yi ama gbi ndo. Ri osu ogbi awakawa ru”. Asikari `dayi kini yini ni risi gorilla ozi yi `ba rayia ru `diyi ma eselea `ile `di. `Ba yi epa`ba ra `diyi va andra e`yo asikari yini `ba o`dizu ri ma efi ti:

“Ma ma ni `yo asikari Obote vile `diyi `ye onzi. Mani ega ri si, asikari `diyi `du andra `ba dria gorilla ru. Ka eca `bo, yi lu e`do `ba ci ri gbi gbi, ani azi ma ceni adanisi `ba `diyi ri anzi nyiri obgi indi a`di e`yo si? `Ba o`di odekua yi indi azini `ba o`di vini ezoanzi nyiri yi agupianzi nyiri yi pie indi. Econi andra ndre kini anzi nyiri `diyi ovuni gorilla ni ku `dini ri ku?”

‘Ba ka di azaka gorilla yi `du, asisile `ba yi epa`bara `diyi ni `yozu `ye onzi ri ekile agu `di ri ni `yole rile, “ama amani `yo gorilla diyi `ye onzi a`disiku niri ka ndra emu `doleru ku, a`di cani andra `ye ovu misonia `dia ku”. O`bazu `di ma dria, `ba `i epa`ba ra `diyi to gorilla yini a`di ejizu ri si azini yi ni fezu `ba yini aku yini `diyi kuzu muzu candi nyazu angu azia risi. “Ma mani `yo gorilla fe e`yo amani aku ama vile `diyi kuzu amani muzu abasi candi nyazu `diyi ni”. “Ma `yo gorilla eji e`yo `di ni a`disiku ka andra adri yo, a`di ni ndra vini adri `dia yo”.

‘Baka `du woko azita vile risi ria, e`yo `di asikari Obote vile `diyi ma dria a`disikuni nyo azita wudrikuru ni `ba ada ocezu ri. E`yo `disi gamete Uganda vile ri ni pa so e`yoni ma tia ni. `Ba o`diza azini yi ma afa reza eri ezata azi ambu `ba ada ma rua `bani nyole ni. O`bazu `da ma dria, ari adaza Ombacia ri ma e`yoni ovu azita nyoza ambu ndepi rani ri `l. `Bani `ba ovupi rayia ru `diyi o`dizu aka e`yo kokoru ri si, a`di `dizu misonia risi azini yini `ba dini ni yi enzazu dika yini `ba Red Cross ovupi amuti wudrikuru ni ri ma azi ngapi `diyi `ba zu edema tara ru risi. `Ba `ba azita okporu `ba ovupi rayia ru `diyi ma edri ma ta mbazu amuti Red Cross ni wudrikuru si (ICRC) `diyi pie a`di `dinile `diyi ma alea ekile `bani si le azita wudrikuru ni ma esekele nazu ri ma alia e`yo otiza pale suzu Genevani ri ma alea ri le (Geneva convention). Azini e`yo otiza suzu `bani ati Geneva a ri ma alia, `ba si vini azi ta azi opkoru `yozu kini a`di ka ovu suru ma eselea, le `ba ma elo angu dini ni ekile kanisa pile `diyi aluani ku, `ba ma elo `ba azi nga `ba dinia azini azi `ba ICRC ni `diyi alua ni ku ri ra. Te tro Uganda ni emuzu e`yo `i vile `i bi pi e`yo `dini le ri be ri otuzu eli 1981 si ti, ari adaza `diri ni `i `ye ria ombacia, esu de otiza wudrikuru vile a`di ma dria `diyi ci, ani ICRC ni ega ri si, `ba ma ayu di e`yo otiza wudrikuru vile `dari e`yo `di lizu `i. Ani `di ece di kini gamete Uganda vile ri ni pa so e`yo `di ma tia ni. `Ba andra yi epa`ba ra `diyi ni vini ra kini kate andra adri e`yo mbari si, `ba `diyi econi andra azi `ba Red Cross vile `diyi elo alu ni ku. Agu azini `yo kini “esu de Red Cross enga yi vile bendere `bua `bo. Azita wudrikuru vile ri si, Red cross ka adri emi pie, le asikari ma mu a`di `dizu yi pie ku”. `Ba yi epa `ba ra `diyi ai ra kini gamete ni pa so e`yo `di ma tia ni azini ka tro ovu yo ti ani ai di gamete ni yi ma egata `di atizu azini yi ofezu. (mi ma ndre e`yo yini oti e`yo `di ma aza kozu `diyi).

‘Ba ambo asikari vile Oyite Ojok

‘Bani `ba andra yi epa`bara `diyi ziria zitasi, kini ni andra a`di ri asikari `diyi ma dri ce a`di Ombacia ria ni ya ri ra ya ria, omvi kini Oyite Ojok `i. Ojok ni andra `ba ebipi ovupi asikari ru eli angiri ni. `Ba ri eri otu asikaria `dale `dini `dini kpere eri ni ecaria asikari ma drile ambu `bani omvele Army Chief Of Staff ru ria gamete Obote ni opi nya zu pale irizu erini dri edazu alenia December 1980 si ria. E`dozu eli 1981 si kpere erini draria eli 1983 si ria, Ojok ri andra a`di gorilla ni ndu ndu `diyi `diria. A`di ekile Museveni vile asikari NRA ru `diyi ni `dile `di pile, gorilla omvele azaka ru `diyi ni `dile West Nile a `diyi pie.

‘Ba yi epa`ba ra `diyi ma e`yo nzeza Oyite Ojok ma dria `diyi ndu ndu. `Ba azi `diyi ni nze ri si kini emu andru `dini, `ba nga di `ba ogbi drusi `dini ndo. Azi `diyi kini yi vile ria, yi ndre Ojok ni o`biti o`du `bani `ba o`dizu `da vile ri sira ka `ba nga `ba gbi ndo. Te azi `diyi kini Oyite emu misonia `da ra `bani `ba yi ogbizu `bo ria azini emu vini o`du azi si ndo de ogbita aga `bo ra.

Oyite Ojok ma e`yo awi `ba yi ma dria angiri ari adaza `da ma e`yo si. `ba kakawu tetro ndra aapi ombacia ku `diyi ma dria eri ma e`yo awi angiri yini e`yo `ba o`diza vi le ri eri zu ri si.

`Ba yi epa `ba ra `diyi ma e`yo nzeza Oyite Ojok ni ndra `da ci ya kani yo ya ri ma dria ri ni ovuzu piri ku ti, Oyite emu misonia `da pale alu ari adaza `da ma vutia ra. E`yo yini ega ra ri andra kini Oyite eca ndra saa towi ra, aa `da saa alu pi. Agu azini alu ndra `I zi pi pari `bani bawu fazu sukulua ri ma alia ri kini:

“Oyite Ojok ka mu eca `bo, nze e`yo kini ewa ka fi amvu anyu sazuria, ewa nyi ni anyu ku ya?. Ri e`yo `da nze `ba asikari ru ku andra ombacia `daa `diyi ma dria. Eri ni `yo ri `da ovu pari yini ku. Andre eri eri ni e`yo nzeria ma mile si. [...] Ri e`yo nze kiswahilli si azini ri munduti esu were were ci. Ri e`yo nze padere Ombaci parish a ri be mupira pari sukulu vile andretialeru `da ma alia `da. O`du `da si asikari yi vini andra `da ci `ba azi ni `diyi pie. `Ba ande kini `da ovuni ndra kemberi `bani `ba apa `ba a`disi `diyi ma ta mbazu ri `i ku, agu tra eyi `da a`di `ye ya?”

`Ba azi `diyi ma nzeta e`yo `di ma dria `diyi eji vini yi `di be ra

“Asikari ma drile `bani omvele Oyite Ojok `i ri emu `bani `ba ogbita ku zu `bo ri ma vutia. Emu e`yo nzezu `ba asikari ku ku, yi epa `ba ra `diyi pie. Ri ki e`yo nze adrasi kini `I te kani ogu Lugbara avu ru ri be ovuni idriri be ku. Kini o`duko capi `I vu `dale ri si kini `ba ovupi asikari ru ku `diyi odra woro te, `i emu eca `dia `i esu `ba ada yi idri ru”.

`Yo Kiswahilli si kini o`duko `i ni esu `dale ri si, kini Lugbara odra woro te `i osu tu lugbara yi ndrezu nga kiri idriru. Kini `i te kani ogu lugbara ma ovu be ovu idri ru `diyi be ku, `yo kini Lugbara yi drileba ru, ma aa muke azini `ba nga yini ageitema fe ra-asikari ngani di emu yi vu ali ndazu ku.

`Ba yi epa `ba ra `diyi ma nzeta ma alea, Oyite ni andra asi draza ru, ori oriru `ba yi dri azini eri ni vini ovuzu drile asikari ni ambu ndeni ri `i risi, fe beleni `ba yi o`dizu Ombacia ni. Oyite Ojok dra di andra eli 1983 si helikopita erini ovuzu alenia rini`i asizu risi. E`yo ni si JRP econi di e`yo `bani nze eri ma driari ma e`yo zizu tinia e`yo nde yi ada ya kani enzonnia ri esuzu eri matia ku.

E'YO EWARU 'DIYI

'Ba yi epa 'ba ari adaza Ombacia ri ma alea ra 'diyi esu yi ma edria e'yo ewaru yi karakara e'yo nde ma vutia. Erini tro agazu ca ogogo eli kalina (30) 'bo ra ri ti, 'ba 'diyi nga kiri ocoko o'du 'da ni feleri ma aleasi mu o'du alu alu vusi. 'Ba yi epa 'ba ra 'diyi dri e'yo yini esule ewaru nde pi ra ri di alio efipi yi vile akua a'di 'da ma vutia yini yi ma afa yi avizu woro ri si 'i. E'yo azini ri, 'ba kakau yi enga ecazu kpere curu'do suta ma anyo andra yini esu o'du 'da ma alea risi.

Ama esu andra yini anyo o'du 'da ma alea ri si. Anzi andra yi epa 'ba ra 'diyi ma azi awini sukulu la kuye yini andra di apazu re risi azini azi 'diyi ma tipika yini odrazu ra risi 'ba azi yi ma aza kopi ni andra yo.

E'yo 'disi 'ba awini edri nyaza esu onyiru ku ani yi vile anzi awini drile ba esu onita esu onyiru afa ni ovuzu yi ma tipika yi vu yorisi. Anzi 'bani ti le vivile ru 'diyi ama e'yo ewaru ari adaza Ombacia ri ni eji 'diyi indi. 'Ba yi epa 'ba ra 'diyi nga kiri e'yo yini yi ma 'ba yini lele tu 'diyi avizuri ma ti ta. 'Ba angu ndea 'diyi nga kiri e'yo ega 'ba yi vile avi 'bara , asikari ni ndra bi aruru kaniku azi andra nzu 'ba a'disi awi 'ba dri eda 'ba ku 'diyi ma e'yo ega a'dusikuni 'ba azini e'yo eripi yi ma dria ni dika yo, co eseke yi ma 'bapi pie drile aluru.

Alio

'Ba andra yi epa 'ba ra 'diyi ma nzeza ma alea, alio eri e'yo ewaru yini esu ndeni ari adaza 'da ma vutia ri 'i. 'Ba nde kini yi avi yi vile afa ci 'diyi woro a'di 'da ma alea, asikari re afa nde yi rere, fe azi 'diyi ku yi vile 'diyi yini apazu nzu-zu re risi. 'Ba dria e'do di dri ci yi otizu o'diru. Agu azini 'i epapi ra ni ece e'yo 'i ni e'do zu 'l otizu afa yi si o'diru ri 'dini: "E'yo nde ocokoru ma dri. Ma avi ma vile biasara andra e'bi ozizu ri ra. Afa dria andra ma ni esule 'diyi ma avi yi woro. Ma vile anzi 'diyi nya candi fudri ci afa ni ovuzu ma dria yi ma aza kozu yo risi".

'Ba lele tu 'diyi avizu ri

'Ba yi epa 'ba ra JRP ni o'yozu yi be 'diyi ma alu alu avi yi ma 'ba alu 'dini ari adaza 'da ma alea ecekokoru ra. E'yo azi mindre-mindre ru 'ba amba azi islamu ru ri ni nze ri ma alea ece e'yo 'i ni afa 'i vile ci 'diyi avizu dria dria ri: " ma vile anzi yi andra 12 (mudri drini iri), 'ba ogbi yi woro. 'Ma oku ni epa 'i ra te anzi ru 'diyi 'ba o'di woro. Aku ama vile afa 'diyi dria anzu dri-driarisi. 'Ba eve ama vile jo yi ra, ama ni emvizu ria ama esu jo yo". O'bazu 'bani'ba 'ba vile lele turi avizu ri ma dria, ba awini 'ba nde yi sa inzitasi azini kililiru yi vile ori dria ku. 'Ba yi epa 'ba ra 'diyi ma azi avi vini 'ba oku yi vile aku 'diyi atipi ni 'diyi (ekile tipika le kaniku agupi le). Anzi kakau eca emvua ru ari adaza Ombacia 'di ma vutia ani e'do drici yi ezozu ceni ceni kani aa zu yi ma ba de pi nya nya ecopi yi dri atita dria fe pi ku 'diyi pie. E'yo nzeza efupi 'diyi ma alea dria ria, emvo anzi andra a'di Ombacia ri ni eji 'diyi nya candi capirisi.

Yini onita avizuri

'Ba andra yi epa ba ra `diyi ma azi karakara yi andra anziru sa 'da si ani ci andra dri onzi-onzi. Agu azini alu andra o'du 'dasi karilao ru ri kini;

"Ari adaza 'da fe andra anzi awini sukulu la onyiru ku a'disiku yi ma tipika yi ma fizi ofe 'ba 'diyi ni odrazu ra risi. E'yo 'di fe di ezoanzi yini muzu agupia drioru de nga yi ma eli caku. 'Ye dinile a'disiku ezoanzi nde econi yi oce yi ma cenisi ku egadi kini yi ka mu agupia, agupi ni nga yi ma ageite ni".

Agu azi aluni ece kini, "a'di fe onita ma omgboni emvizu vile ni" a'di fe yini ri zu apazu pari ndu ndu yini ani awizu onita onizu ku ni. Oku azini alu ni ece e'yo yi ni ri aazu yi ma idii depi teke teke ni be e'yo ma ocoko si ini ngazu sukulu kuzu ja ri.

"E'yo onita veleri ecadi andra ma dri ewaru 'ba azini ecozu ma atizu kurisi. Ma tipika odra ari adaza 'di ma alea. Aka mu ca Congoa `bo, ma amvipi iri 'diyi odra aro ni ovuzu piri yo risi. Ma amvipi ace 'ba iri 'diyi econi andra di ma ati ku yi ma dria afani ovuzu yo risi. Ma dii ni vini dezaru nyanya ari di vini eri ma ageite ma i. Aku di bani sukulu ja".

Yini awizu onita onizu kuri pi alio yini ebizu ovuzu alenia o'du angiri ri pie bi vini yi vile anzi yi indi. Tipika emvu 'di ma alea te andra zo 'ba emvuaru 'diyi kaniku andra sukulu ku 'ba a'di ma e'yo si `diyi di saa 'disi e'yo esu ewaru yi vile anzi yi vile `diyi dri afa sukulu vile 'diyi fezu onyiru. E'yo nisi, aku kakau ma eselea, 'ba 'dayi ni andra rizu pari alua ku ri si anzi awini sukulu la efuzu dakitari ru, inzinia ru kaniku loya ru yini ani muzu azi ngazu ecetasi Kampala 'dini ku. Ani di anzi yi vile ewu 'disi 'diyi awi papari ru aku eselea amvu 'yaria awini vini onita te 'bani le 'ba dria ma esuni 'di esu ku. Ekile emvua azini ni ecele rile:

"Ma ati ni dra 'di de ma kilasi towia aci ma drisi eri ma vutia emvuaru. Ma vile anzi yi vini lu 'ye drici 'dile mani awizu sukulu lazu kurisi 'dini? Ma vu sende tujari e'dozu yo azini mani ecozu anzi ma tambazu yo. Ifini kini anzi amani ti 'diyi vini nga drici e'yo andra 'i 'ye pi 'di si indi."

Suza awi pi 'ba yi ma rua 'dani 'dani ri

'Ba yi epa 'ba ari adaza Ombacia ri ma alea ra `diyi ebi ri drici suza ndu ndu andra yini esu o'du 'dasi 'diyi si azini ebi yini esu yini aparira re 'diyi si. Agu azini ece kini: "'Bani 'ba ovupi asikariru ku 'diyi enzazu badakaru risi azini yini nya'bileko esuzu risi, 'ba 'diyi ma azi aco ani kpere saa 'disi. Azi 'diyi ma rua kpere saa 'disi osu efi ma afa azi ace ngaci, azi 'diyi ma rua osu-efi ci. 'Ba nde econi aro onyiru esu yini ani atizu ku"

'Ba gbi oku azi aluni dria, gbita nde fe eri ma kala alu ri dra ra,

"'Bani ma dri gbizu 'boria, ma amani ma ku, ma emu ma esu arojoa. 'Ba emu lu mani kini Red Cross eji ma arojoa ni. Ma aa arojoa mba na kpere mani ecaria cika ovuni oku mani aa rile ku. Ma kala alu 'di aco de ma nga lu eli pie mudri drini iri (12) toko. Mani aazu arojoa risi ma econi aciku, te tro pati si ti ma aci ni ku, ari ma mve etisi. Amve ma

---

etisi 'dini o'du angiri kpere mani di e'doria ecaria cika e'yere e'yere. E'yo 'dani 'i 'yezu ma pie 'bo, ma drini 'i 'ici saa ciria. Anguni bi ma milea azini ma e'de saa ciria. E'yo ni si aku di sukulu ra."

Agu azini ma pa 'ba gbira, asikari 'du eri vile afayi woro, 'ba 'du vini eri vile anzi yi aruru drinia.

"Arua 'dia 'ba le ma pa lira a'dusiku ni aro azini ecopi fe pi ma ati ni yo. Dakitari nga di 'yo kini mama fe 'ba ma li ma pa 'da va. Agasi cika ife ma ma mu arojo azinia. Drilebaru aka mu ca Mulagua 'bo, 'ba fe ma dri aro azi yi ra ma pa nde jara. Ja ngalu o'di o'di ru. Bile 'diyi bile o'dini yi (eri ji bile nde e'dasi) le di curu'do ma ma onzu gari e'yere. Ma econi ongu nzuku. Ozo ka tro ma esuni ti ma lu mu pasi a'disikuni ma econi nzu ku. Aka amvu 'ya, ma econi pa so pa iri si ku a'disiku ma pa azi 'di okpo kokoru".

Oku azi JRP ni e'yo nzezu eri be ni kini 'i mva fu osu omvele katusa ru azaka ni andra'ba le misoni ma ageia ka yi gbi ndo 'da ma awu si. "Osu azi andra ambu 'ba 'ba eri piremaria 'da. Eri andra osu nziza ni, 'ba andra eri gbi eri fe angu ni ya didi didi 'dini fe bani ma mva fu ra".

'Ba avi ba iriti 'diyi

'Ba esuni 'ba andra aviba diyi ma azi yi kpere curu'do ku. Avi iriti. 'Ba obi andra 'ba azi 'diyi aruru awini dri eda kuye. Azi diyi avi yini aparia badakaru. "Ba azi 'diyi apa andra ndu ndu kuyi ma oriba yi misonia, 'ba nde awini emvi ku. E'yo nisi yi ma ori 'ba ni ni yi idriru ya kani odra 'bo yari ku. 'Ba avi 'ba 'dinile 'diyi kakau yi ma ori 'ba yi nga kiri yi nda nda."

E'yo 'ba aviza vileri onizuri eca mbazaru adusikini 'ba nini di 'ba nde odra ra yi 'ba 'bani sa misonia 'dayi ma azi ya kani yo ya ri ku, kani odra yini apariaya, kani 'ba 'du yi aru ru ya, kani odra angu azia ya ri ku. Agu azi andra 'bani eri ma amvipi yi bi zu aru ru te ezoanzi nde yini dri edazu ra ni (ezoanzi nde odra di 'bo) ece e'yo yini andra o'bizu yi ma 'ba avi 'ba 'diyi ndazu ri dini:

"Ama o'bi geri cici 'diyi dria ekile e'yo zi zu yi ma dria ofisi ambu asikari vile ri ma alea si dria pari azi 'diyi pie. Ofisi nde yi ma alea e'yo 'bani osu 'ba 'diyi ma drianu yo ani ni di a'di e'yo 'ye yi ba 'diyi ma azi pie ni ya riku. Adani ama ni egarisi gamete ni te andra emu e'yo nzezu 'ba yi be orikokoru e'yo 'di ma dria. 'Ba eco truta tru asi anzu ejizu ngoniru ya? 'Ba eco emu e'yo nze asianzu ejiza ma dria drifukokoru 'ba yi pie ngoni ngoni, esu de emi erini nga 'ba nde esu sikala nyaza azini asi suza ngopi ya ri ku ngoni ru? De nga mi ovani 'ba 'diyi esu asi azo ngopiariku azini avi afa ngopiari ku, nyasi ngopiari ku e'yo azini 'diyi pie, truta ma e'yo 'ba nze ngoniru?"

'BA ECO E'YO 'DI MA AZA KO NGONIA RI

'Ba ka di e'yo ewaru kakau 'diyi ndre, 'ba yi epa 'ba ra 'diyi fe di yi ma egata gamete eco e'yo 'di ma azako ngonni ngonnia ri ma dria. Azini fe yi ma egata NGO (amuti gamete ma pa la yo) 'diyini ecozu e'yo 'di otuzu azini e'yo ewaru 'diyi atizu 'diyi 'dinile;

Egata yini fe gamete dri diyi.

Gamete ma ofe 'ba yi epa 'ba ra 'diyi ma afa yini avi 'diyi azini 'ba yini leleturi 'diyi avi risi. 'Ba dria JRP ni e'yo njezu yi pie 'diyi 'yo dria kini le gamete ma ofe yi afa yini avi adi Ombacia ri ma alea 'diyi si. 'Ba ma ogo yi ma afa andra avi 'ba 'diyi kaniku 'ba ma ofe yi ma arioti. Te tro 'bani ecozu 'ba ada drapira ri ogozu idriru ku ti, gamete ma ofe robia yi ma idri ma paria. 'Ba yi epa 'ba idriru 'diyi kini sita ra yini e'yo 'di zi zu azini 'di geri onyiru ndepi ra gamete ni ecozu atizu kini e'yo yini andra 'ye Ombacia 'dari muke kuri 'i. O'ba zu 'da ma dria, eri onyiru azakoma robia ni fe zu 'ba andra yi ma 'ba ni odrazu ra 'diyi atizu azini 'ba yi epa 'ba ra 'diyi ma azakozu ma aa ani idriru azini onyiru beni.

'Ba ma fe robia onita atizu kaniku embata azi 'bani nga drisi ri ni fezu 'ba yi epa 'ba ra 'diyi dri azini anzi yi vile 'diyi dri 'ba andra odra 'ba 'diyi ma anzi pie. 'Ba yi epa 'ba ra 'diyi ma onita a'di eza andra ra kaniku ebini yi vile anzi dri onita fe kililiru ku. Le 'ba yi epa 'ba ra 'diyi ma esu robia ecozu yi vile anzi yi ni kaniku yini ecozu muzu sukulu. 'Awu 'ba yi epa 'ba ra 'diyi ni owu ri 'ba ma si sukulu onita afa edeza dri siri niri yi dri yini ani ondua afa edezu 'diyi esuzu alio atrizu beni.

'Ba ma ece 'ba andra e'yo 'di 'ye 'ba 'diyi mgboru 'ba ma nga ani truta tru 'ba ma eselea onyiru beni. 'Ba yi epa 'ba 'ra 'diyi ni egarisi, 'ba andra 'ba ari ada 'ba Ombacia 'diyi ma azi yi nga kiri idriru, ani le ma emu e'yo adaru andra 'i 'ye pi o'du 'dasi 'diyi nze 'ba dri kililiru. 'Ba kakau le te 'ba ma fe 'ba andra e'yo nde 'ye 'ba 'diyi ma so pa e'yo onzi yini ma tia. Embata feza asianzu ma dria azini truta ma dria ri ni geri fe e'yo adari ni efuzu ani.

Egata fele gamete Uganda vileri dri azini Amuti gamete ma pala yo (NGO) azi nga 'ba West Nile-a 'diyi dri 'diyi.

'Ba ma fe atita yi dri yini geri yini idri nyazu 'diyi ma omgbo otuzu. Gamete azini amuti gamete ma pala yo te azi nga 'ba 'dia 'diyi ma oti otita yini ani ecozu 'ba 'diyi ma geri idrinyazu 'diyi otuzu 'diyi woko anyapa tambaza vu risi azini amvu 'ya za vu ri si. 'Dini nga alio ma omgbo omvi.

'Ba ma ati 'ba yi epa 'ba 'adi ma alia 'diyi 'bani asikari andra azi ku ba 'bo 'diyi atile ri le. 'Ba yi epa 'ba a'di ma alea 'diyi aa candisi ndrezu kini gamete azini NGO fe atita robia si azini geri ndu ndu si 'diyi asikari azi ku 'ba 'bo 'diyi dri West Nile-a ra, te 'ye ni afa azi aluni 'ba yi epa 'ba a'di si 'diyi ma azakozu ku. Le 'ba ma 'ba otita azini 'ba yi epa 'ba a'dia 'diyi ma azakozu e'yo truta truzu ri ni ngazu ani ecazu ewakokoru beni, azini 'dini nga e'yo 'bani asikari andra azi ku 'ba 'bo 'diyi nguzu onzi 'bani lu ale ecezu yini risi ri atri beni.

'Ba ma fe suru ndu ndu ovupi e'yo be yi ma eselea 'diyi ma tru yi azini ma eci yi. 'Ba yi epa 'ba ra 'diyi ni ndrelerisi kini 'ba West Nile-a 'diyi ma ti 'ba eci nga kililiru 'yini ani truta tru zu yi ma eselea Acoli pie ku. Yini egazurisi 'ba bani andra yi ma 'ba o'di 'ba Ombacia 'diyi Acoli yi. Amuti azi nga 'ba asianzu ejizu azini ti ecita ejizu 'diyi ma o'bi geri nda esele coza suru iri 'diyi ma eselea 'diyi otuzu.

'Ba anyo esu 'ba ebi pie te epa andra yi edri ru 'diyi ni aro ma e'yo otuzu. 'Ba yi epa 'ba ra 'diyi 'yo kini 'ba ebini yi ma azako atita esuzu nyabileko kaniku ebi 'yini andra esu 'diyi atizu onyiru ku. Ani ai di kini 'ba ma fe yi dri arojo ecopi yi ma rua suza ma e'yo ma azako zu ni ci.

RU`BA`BANI O`DI AZINI YI EPA`BA ARI ADAZA OMBACIA RIA RI

Buried in the mass grave

Name, Village, Parish

Dadamu sub-county

1. Aniku Jackson, Yapi, Kuluva
2. Matia, Gitiku, Kuluva
3. Yosa Aseni Banyu, Asuru, Tanganyika
4. Asumani Onziga, Asuru, Tanganyika

Katrini sub-county

5. Ajidiru, Areanyori, Wandi
6. Adamu Adigasi, Kuli Oluu

Manibe sub-county

7. Bileru Sara, Ombaci
8. Wadri Yoasi, Tiavu, Ombaci
9. Andima Paskwale, Ombaci
10. Andima Cosma, Vura, Ombaci
11. Ocokoru Veronica, Vura, Ombaci
12. Zokoa Zebio, Vura Gituku, Ombaci
13. Anjilina Eyotaru, Vura Gituku, Ombaci
14. Florence Driciru, Vura Gituku, Ombaci
15. Acidri Simon, Vura Gituku, Ombaci
16. Aniku Jackson, Vura Gituku, Ombaci
17. Ezaru Kevin, Vura Gituku, Ombaci
18. Lekuru Suzan, Vura Gituku, Ombaci
19. Anjelina Anyako, Andivu, Ombaci
20. Afimani Patrick, Vura Gituk, Ombaci
21. Dema Yosia, Ombaci
22. Edebile Valerio Anikani,

- Ombaci
23. Bayo James, Ombaci
24. Dragubo Valerio, Ombaci
25. Angunda Bepino, Ombaci
26. Okusaru Rekeli, Ombaci
27. Bako Betty, Ombaci
28. Abeti Cyrilo, Ombaci
29. Driciru Mary, Robu
30. Ezuma Francis, Ombaci
31. Alonzi Richard, Ombaci
32. Orio William, Obavu, Ombaci
33. Tilia Jino, Obavu, Ombaci
34. Odrabua Barino, Ombaci
35. Ajionji Nataniale, Ombaci
36. Ajiko Tereza, Ombaci
37. Asia Antony, Olivu Maracha, Ombaci
38. Mateyo Eguamayi, Olivu Maracha, Ombaci
39. Asua Moses, Olivu Maracha, Ombaci
40. Asianzu Joel, Olivu A, Ombaci
41. Natali, Olivu A, Ombaci
42. Ejuru Elevira, Olivu A, Ombaci
43. Candiru Anna, Ambutua Obavu B, Ombokoro
44. Wadria Luka, Ekarakafe, Odravu
45. Onzima George, Tiavu, Ombokoro

Survivors of the massacre

Name, Village, Parish

1. Abiko Grace
2. Abiko Grace, Andivu
3. Acidri Robert
4. Adiru Jilda
5. Adramasi Constantine
6. Adroaa Loson
7. Agasi Charles
8. Ajikia Magirita
9. Akuaku Peter
10. Alice Gasi
11. Alifadah Mulal
12. Andama Ben
13. Angabo
14. Angujeru Paula
15. Arikanzil Angoto
16. Asega Ayikoa
17. Asiandu Robert
18. Asunita Mundua
19. Atiku George
20. Attanduru Hellen
21. Avuru Hawa
22. Ayikoa George
23. Bako Betty
24. Bako Mariata
25. Ben Ayikoa
26. Betty
27. Betty Ezaru
28. Buru Shema, Dadamu
29. Candiru Ketura
30. Candiru Rose
31. Cosamori
32. Driwaru Tereza, Orawa Central
33. Edokibo Wilson
34. Ejidra Ronald
35. Emuzaa
36. Enaru Esther
37. Etukaru Sabina
38. Ezatibo Noel Ceasor
39. Filiam Anguzu
40. Gasi Hellen
41. George Ezutre
42. Grace
43. Hellen
44. Isaac Asumi
45. Jeska Ajidiru, Tiavu
46. Juliata Ndemaru
47. Maria Adrapia
48. Mario Kelemete, Andivu

49. Maritina Mary
50. Mary Orodriyo
51. Matia Agataa
52. Mawa Joseph
53. Nguonzia Cosmas
54. Obiguma Nason, Ombaci
55. Odipio Chirilo
56. Okitaa Lugi
57. Okurunya Peter, Olivu A
58. Ondoru Elena
59. Oria Manuel
60. Orio Peter
61. Philista Ayikoa
62. Pileota
63. Pio Eriku
64. Piriyo Franco
65. Rose Candiru
66. Samuel Drasiku
67. Stella Orodriyo
68. Thomas Araku
69. William Awibo
70. Yitia Polina
71. Zacia Tereza
72. Amabua Donato, Otrevu, Ayivu
- Manibe sub-county*
73. Avutibo Maricelo, Mingoro, Luffe
74. Anyaadule Luji, Aliamu, Ombaci
75. Pario Valerio, Ngao, Ombaci
76. Adroma Jasindo, Ngau, Ombaci
77. Diku Benedicto, Andivu, Ombokoro
78. Asunita Agasi, Andruvu, Ombokoro
79. Omviru Anceta, Andruvu, Ombokoro
80. Anceta Omviru, Obavu, Ombokoro
81. Obeti Sam, Obavu B, Ombokoro
82. Wadiyo Josephine, Obavu B, Ombokoro
83. Alex Adaku, Obavu B, Ombokoro
84. Okuyo Matia, Obavu B, Ombokoro
85. Esimandre Velerio, Obavu B, Ombokoro
86. Angucia Rozalia, Obavu B, Ombokoro
87. Atiku Silvio, Obavu B, Ombokoro
88. Adomati Mark, Obavu B, Ombokoro
89. Totiku Sabina, Olivu Maracha, Ombokoro
90. Orodriyo Venterino, Olivu Maracha, Ombokoro
91. Ezatiru Mariana, Olivu Maracha, Ombokoro
92. Pia Josphina, Olivu Maracha, Ombokoro
93. Anna Driwaru, Olivu Maracha, Ombokoro
94. Ajidiru Elizabeth, Olivu Maracha, Ombokoro
95. Avuru Maria, Olivu Maracha, Ombokoro
96. Akumaru Esther, Olivu Maracha, Ombokoro
97. Madira Karilo, Olivu Maracha, Ombokoro
98. Apangu Gilbertadeti, Tiavu, Ombokoro
99. Adiru Matilida, Ombavu, Ombokoro
100. Alex Jurua, Ekarakafe, Adravu
101. Regina Abuko, Ekarakafe, Adravu
102. Nemia Merry, Ekarakafe, Adravu
103. Erejo Geofery, Ekarakafe, Adravu
104. Orijaru Lusi, Odravu, Adravu
105. Erima Anthony, Odravu, Adravu
106. Enira Geofery, Odravu, Adravu
107. Afimani Daniel, Odravu, Adravu
108. Afimani Mathias, Bura, Lufe
109. Ajedra Philiam, Bura, Luffe
110. Alex Jurua, Ekarakafe, Odravu
111. Oturu Magret, Obopi West, Odravu
112. Onzia Flister, Adruvu, Ombaci
113. Oriku Saverio, Adruvu, Ombaci
114. Candiru Jita, Andivu, Ombaci
115. Ida Oguaru, Andivu, Ombaci
116. Luka Wadri Otundua, Andruvu, Ombaci
117. Ajuaka Severino, Anikani, Ombaci
118. Deniel Adeyia, Gitiku Vura, Ombaci
119. Verronika Okuonziru, Obavu B, Ombaci
120. Hellen Ariperu, Olivu Maracha, Ombaci
121. Aziku Abiria, Ombavu, Ombaci
122. Osozu Ruzalia, Tukaa, Ombaci
123. Aniku Serepta, Zeuva, Ombaci
124. Ekayi Elerino, Andivu, Ombokoro
125. Pasikulin, Draru, Andivu Ombokoro
126. Enzikuru Esther, Andivu, Ombokoro
127. Evalina Aberu, Andivu, Ombokoro
128. Madroru Maranjiana, Andruvu, Ombokoro
129. Levira Iceru, Obavu, Ombokoro
130. Nyokaru Mariana, Obavu, Ombokoro
131. Emmanuel Elilia, Obavu B, Ombokoro
132. Dema Philip, Obavu B, Ombokoro
133. Olida Draru, Obavu B, Ombokoro
134. Atiku Albert, Obavu B, Ombokoro
135. Enzoa Micheal, Obavu

- B, Ombokoro
136. Aziku Paul, Obavu B, Ombokoro
137. Julliana Asuru, Obavu B, Ombokoro
138. Anzilina Aberu, Obavu B, Ombokoro
139. Ejidra Geoffrey, Obavu B, Ombokoro
140. Ajio Salli, Olivu A, Ombokoro
141. Primo Dio Odriga, Olivu Maracha, Ombokoro
142. Deboru Elizabeth, Olivu Maracha, Ombokoro
143. Cinaa, Olivu Maracha, Ombokoro
144. Koko, Olivu Maracha, Ombokoro
145. Ondoru Domitila, Olivu Maracha, Ombokoro
146. Baifa Tokoru, Olivu Maracha, Ombokoro
147. Eliza Drakuru, Olivu Maracha, Ombokoro
148. Mariko Abirani, Olivu Maracha, Ombokoro
149. Titia Stephen, Olivu Maracha, Ombokoro
150. Erejo Julius, Olivu Maracha, Ombokoro
151. Betty Angucia, Olivu Maracha, Ombokoro
152. Adroaa Kasimiro, Olivu Maracha, Ombokoro
153. Cemarua Felemina, Olivu Maracha, Ombokoro
154. Telee Nola, Olivu Maracha, Ombokoro
155. Okuyo Robert, Olivu Maracha, Ombokoro
156. Omviru Eva, Olivu Maracha, Ombokoro
157. Adrapia Josephine, Olivu Maracha, Ombokoro
158. Joyce Bako, Olivu Maracha, Ombokoro
159. Perina Ajiko, Olivu Maracha, Ombokoro
160. Ezaru Mariana, Olivu Maracha, Ombokoro
161. Oloya Gabriel, Olivu Maracha, Ombokoro
162. Wadri William, Oluodri T C, Ombokoro
163. Julliat Etama, Oluodri T C, Ombokoro
164. Asuruma Peter, Oluodri, Ombokoro
165. Prisila Kaliru, Oluodri, Ombokoro
166. Anjilina Olikuru, Oluodri Trd C, Ombokoro
167. Luiji Kolli, Oluodri Trd C, Ombokoro
168. Polina Ondoru, Oluodri Trd C, Ombokoro
169. Agness Teru, Oluodri Trd C, Ombokoro
170. Anjilina Odaru, Oluodri Trd C, Ombokoro
171. Etoma Joseph, Oluodri/Tc, Ombokoro
172. Terezina Odaru, Obavu B, Ombokoro
173. Candiru Domitila, Tiavu, Ombokoro
174. Anguyo Jino, Tiavu, Ombokoro
175. Kasito Ombani, Yabia Voko, Ombokoro
176. Drajiro Sabina, Yabiavoko, Ombokoro
177. Ajio Rose, Yabiavoko, Ombokoro
178. Asua Marko, Ekarakafe, Ombokoro
179. Maranjiana Offoroto, Yabiavoko, Ombokoro
180. Adia Charles, Yabiavoko, Ombokoro
181. Olube Peter, Yabiavoko, Ombokoro
182. Ezaru Lina, Yabiavoko, Ombokoro
183. Oguo Peter, Yabiavoko, Ombokoro
184. Kanyikia Kasto, Yabiavoko, Ombokoro
185. Terezina Otia, Yabiavoko, Ombokoro
186. Acia Filda, Adavu, Oreku
187. Penina Drabo, Adavu, Oreku
188. Ayigaru Dillis, Adavu, Oreku
189. Matiru Hellen, Adavu, Oreku
190. Ayikoru Joyce, Olivu B, Oreku
191. Eyotaru Veronica, Ariko A, Robu
192. Etoma Cosmas, Ariko A, Robu
193. Angubo Arikanjilo, Olivu A, Robu
194. Lazoro Agudu, Oreku, Robu
195. Dominiko Odulu, Oluodri Trd C, Ombokoro
- Dadamu sub-county*
196. Bileru Oliver, Kuruna, Yapi
197. Abudul Said, Dadamu, Ariwara
198. Ismail Said, Dadamu, Ariwara
199. Peter Adaku, Anikani, Dadamu
200. Pirio Martin, Kuluva, Dadamu
201. Bileti Gabriel, Kuluva, Dadamu
202. Bayo Gabriel, Kuluva, Dadamu
203. Candiru Jeska, Kuluva, Dadamu
204. Abiria Mariana, Kuluva, Dadamu
205. Nyakuza Polina, Kuluva, Dadamu
206. Munduru Zam, Yapi, Dadamu
207. Tereza Ajidiru, Kuluva, Eyapi
208. Pulu Patrick, Lebu, Rece
209. Musa Abudulayi, Asuru, Tanganyika
210. Kemisa Araba, Asuru, Tanganyika

- 211. Aputru Musa, Asuru, Tanganyika
- 212. Amina Musa, Asuru, Tanganyika
- 213. John Anguzu, Kuluva, Yapi
- 214. Odaru Lucy, Kuluva, Yapi
- 215. Inzima Lazaro, Indriba, Oduluba

Katrini sub-county

- 216. Alica Majid Agoro, Onia, Ocopi
- 217. Etoma D Dravile, Itia, Olea
- 218. Dino Obiru, Kuli, Olua
- 219. Ezaga Rone, Kuli, Olua
- 220. Pia Obideru, Ogami,

Wandi

Killed in the massacre

Name, Village, Parish

Dadamu sub-county

- 1. Wiria Lawura
- 2. Silman Said, Dadamu, Ariwara
- 3. Ali Silman, Dadamu, Ariwara
- 4. Ramandan Silman, Dadamu, Ariwara
- 5. Safia Simile, Dadamu, Ariwara
- 6. Olobi Buatru, Dadamu
- 7. Gowa Alahai, Yapi
- 8. Kelili Guma, Ociba

Maniba sub-county

- 9. Alaka George,

- Andruvu, Ombaci
- 10. Agonda Peter, Olivu B, Oreku
- 11. Awia Ayubu, Olivu B, Oreku
- 12. Husein Dogo-Dogo, Olivu A, Oreku
- 13. Anguako Jackson, Olivu A, Oreku
- 14. Mary Driciru, Olivu B, Robu
- 15. Njukua Garaziano Mathias, Andruvu, Ombaci
- 16. Edebua, Obavu, Ombokoro